دور

تنقید

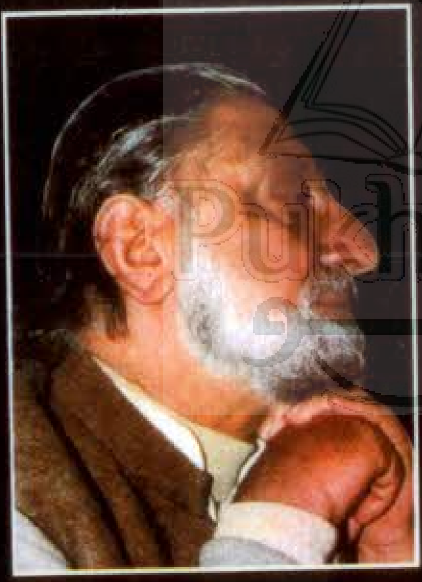

لیک: ولیم هنري هډسن

ترجمه: قلندر مومند

Pukhto.Net

Ketabton.com

ریسرچ سیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول حقونه دَ قلندر مومند ریسرچ سیل
په حق کښې محفوظ دي.

دَ کتاب نوم	تنقید
لیکونکے	قلندر مومند
څلورم خل	2008
شمېر	1000
دَ چاپ ځائې	امن پرېس باچا خان مرکز پېښور
قیمت	80/-
دَ موندلو درک	یونیورستي بک اېجنسي خیبر بازار پېښور

Pukhto.Net
پښتو

انتساب

۱. ګران دوست محمد خان کامل مومند
۲. محترم ډاکټر مظهر علی خان صاحب
۳. او دَ اولسی ادبی جرګې

په نوم

چې زه ئې دَ تنقید په نظریاتی او عملی معنو پوه کړے یم.

قلندر مومند

(c) ketabton.com: The Digital Library

تنقید

تلخیص او تنقیه

قلندرمومند

قلندر مومند ریسرچ سیل پېښور

Pukhto.Net
پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

باعث تحریر آنکه

ذَ بائرن ذَ يو ډېر مشهور شعر ترجمه ده:

"سړے چې خپل نوم چاپ شوے ووينی نو خوشحالېږی کتاب بيا کتاب وی که هيڅ پکښې نه وی بيا هم."

ما چې دا مقاله ليکله نو خدائې ګواه دے چې ذَ بائرن دا شعر مې ذهن کښې نه وه خکه چې يو خو ذَ دې نه اګاهو هم زما تخليقات چاپ شوی دی او ما خپل نوم ډېر خل چاپ شوے ليدلے دے او بله دا چې ذَ دې مقالې ذَ ليکلو مقصد هډو چاپ کول وو نه. دا خو هسې بښوروا کښې تيکه راغله.

ذَ دې مقالې موضوع ذَ تنقيد مطالعه ده دا ذَ وليم هنری هډسن (متوفیٰ ۱۹۲۰ء) ذَ مشهور او معروف کتاب "انټروډکشن ټو ذَ سټډی اۋ لټرېچر" ذَ يو باب تلخيص دے. دا باب ذَ پښتو ذَ ايم اے په تعليمی نصاب کښې شامل دے او ذَ ايم اے شاګردان ذَ دې کتاب په حقله ډېر مشکلات محسوسوی. په تېر مارچ کښې زما خنې شاګردانو زه په دې مجبور کړم چې هغوی ته دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب سبقاً سبقاً ونښیم. ما د هغوی د اسانی دپاره د دې کتاب څه نوټونه واخستل او هغوی ته مې پرې لکچرونه ورکړل. د لیکچرونو په دوران کښې ما دا محسوسه کړه چې د ځنو هغو ملګریو دپاره چې حالاتو ما نه لرې کړی دی دا نوټونه چاپ کړم او محض په دې غرض زه دې ته تیار شوم چې خپل نوم په چاپ کښې ووینم. دغو ملګریو کښې چې د ټولو نه اول کوم ملګرے زما ذهن ته راغلے وه هغه خوږ او ګران اجمل وه:

اے غائب از نظر که شدی هم نشین دل

می بینمت عیان و دعا می فرستمت

هډسن په خپله مقاله کښې د مغربی ادب ځنو مشهورو لیکونکیو لیکونو او نظریو ته اشارې کړې وے. زما اراده دا وه چې دې مقالې سره یو "تعلیقات نُما" ضمیمه ... ټُنډې شے وُلیکم چې دغه مشکلات حل شی خو د وخت د کمی په وجه زه دې ته تیار نه شوم ولې د دغه مشکل د حل دپاره ما دا وکړه چې د مقالې په متن کښې چې مختصراً څومره کېدے شو ما څه لږ ټُنډې وضاحت وکړو او زما یقین دے چې که لُستونکی زما مجبوری د ذهن مخکښې راولی نو ما به د دې دومره کوتاهی دپاره معاف کړی. ما دا اراده بالکل پرېښې نه ده که ما ته هر کله فرصت ګُټو له راغلو نو زه به دا تعلیقات خامخا لیکم او که خدائې ته منظوره وه هغه به د دې مقالې د تکملې په

حېث د دې دویم ایډیشن سره شاملوم. وَ مَا توفیقی الا بالله.

ګرانو لُستونکیو به دا محسوس کړے وی چې دا مقاله دومره زر فهم ته راتلونکې نه ده او د هډسن د پوره عبارت د تلخیص په وجه شاید چې پکښې زما د طرفه هم اشکال پیدا شوے وی خو حقیقت دا دے چې د دې نه زیاته اسانی نه ما خوښوله او نه مې کولے شوه.

هډسن دا مقاله د دې صدی په سر کښې ختمه کړې وه نو ځکه د تنقید جدید ترینې نظریې چې د هغه د مقالې او د هغه د وفات نه پس ته خورې شوې دی هغه نه پاتې شوی دی مثلاً د تنقید په حقله مارکسی لیننی نظریه Marxistleninist theory یا د ژان پال سارتر Existentialism اوسنی نظریه چې د ادب او تنقید سره څومره تعلق لری بلکې د ټی ایس ایلیټ د روایت په نظریه هم پکښې څه نه دی وئیلی شوی. دغسې به ښاغلیو لُستونکیو ته دا هم محسوسېږی چې دې مقاله کښې د تنقید د ابتداء نه تر ۱۹۱۰ء پورې د تنقید د مختلفو نظریو بحث هم نه دے شوے. د دې وجه دا ده چې د ښاغلی هډسن مقصد دا نه وه چې د تنقید تاریخ بیان کړی هغه صرف د مبتدیانو (ښاغلیو لُستونکیو ته به احساس وی چې هډسن د مبتدی نه څومره لویه مطالبه کړې ده) د فائدې دپاره د تنقید د مطالعې اُصول بیان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي دي او بس.

نو ځکه ما هم نه دغه بحثونه چېړلي دي او نه مې ورته اشاره کړې ده او که چا مشکل پسند لُستونکي ته پکښې په دې وجه څه کمے ښکاري نو زه دَ اول نه دَ دغه کمی اعتراف کوم.

دَ دې مقالې دَ لُستو نه مخکښې اَو پس چې زه دَ چا دَ تبحر علمی نه متاثره شوے يم او په دې سلسله کښې چې دَ کومو کومو استاذانو دَ علم نه ما فائده اخستې ده زه دَ هغو مننه کوم. دې استاذانو کښې ښاغلے دوست محمد خان کامل مومند، ډاکټر مظهر علی خان، پېغله مارګرېټ ايس هاربوټل، پروفېسر راول شکوه ملک او پروفېسر عزيز الصمد شامل دی.

قلندر مومند
٩ اپريل ١٩٦٣ء

بسم الله الرحمٰن الرحيم

نحمده و نصلی علی رسوله الکريم و علیٰ اتباعهٖ و اهل بيتهٖ اجمعين.

تنقيد څه ته وائی:

تنقيد محاکمې ته وائی. او په عامو خبرو اترو او ادبی اصطلاح کښې ادبی نقاد هغه چاته وائی چې هغه دَ يو مخصوص خصوصيت او مشق له وجې ادبی تخليقات څېړوی. دَ دغو تخليقاتو دَ حُسن او قبح اندازه لګوی او بيا پرې يوه فېصله کوی. خو تنقيدی ادب کښې هغه ادب هم شامل دے چې پکښې څه "فېصله" نه وی او په دې طريقه دَ تنقيدی ادب لاندې هغه ټول ادب راځی چې دَ ادب متعلق ليکلے شوے وی. که دَ دغه ليک مقصد تجزيه وی که محاکمه يا شرح او که دغه ټول څيزونه پکښې مشترک وی.

شاعری، ډرامه، ناول او دَ ادب نور اصناف براه

Pukhto.Net پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

راست ژوند سره تعلق لري. د تنقید تعلق دغه شاعري، ډرامې، ناول او پخپله تنقید سره وي. که مونږ د تخلیقي ادب دا تعریف وکړو چې دا ادب د ادب د مختلفو اصنافو په ذریعه د ژوند ترجماني او شرح کوي نو تنقیدي ادب د دغه تخلیقي ادب او د دې د اصنافو ترجمان او شارح دے.

په تنقید اعتراض:

مګر په تنقید باندې کېدونکیو اعتراضونو کښې د ټولو نه لوئے اعتراض دا دے چې که زمونږ ادبي مطالعه کښې زمونږ د ټولو نه لوئے فرض دا وي چې مونږ دې د یو مصنف په مافي الضمیر خان پوه کړو نو بیا په کښې د نقاد د واسطې څه ضرورت دے؟ مونږ که د شیکسپئیر یا دانتے په حقله خان پوهول غواړو نو په خانې د دې چې د دې لیکونکیو تخلیقات پخپله ولولو مونږ ولې د نورو لُستونکیو په معلوماتو تکیه وکړو او د کتاب لُستلو په خانې د کتابونو متعلق کتابونه BOOK ABOUT BOOK ولې ولُولو. زمونږ ژوند ډېر لنډ تنګ دے او مونږ د وخت دومره فضول خرچي نه شُو کولے. بیا په ننني زمانه کښې د حاشیو شرحو او نوټونو صنعت دومره ترقي کړې ده چې زمونږ لائبرېرۍ د دغه صنعت د لاسه په اصلي کتابونو تنګې شوے دي او بیا د دغه کتابونو په حقله کتابونه او بیا د هغو په حقله کتابونه لیکلي کېږي چې اصلي ادب

کم او تشریحي ادب زیات شوے دے. نه یواځې دا بلکې اوس علم مونږ ته د اصلي ذرائعو نه نه حاصلېږي، بلکې دغه علم مونږ په سیکنډ هېنډ یا تهرډ هېنډ حېثیت حاصلوؤ. یو نقاد په ملټن تنقید وکړي په دغه تنقید یو بل نقاد خامه فرسائي وکړي او مونږ د ملټن په شاعري او پېغام د خان پوهولو دپاره خامخا دا تنقیدونه لُولُو. د ملټن په حقله دغه نظریه د یو شیرر یا د یو میتهیو آرنلډ کېدے شي. دې کښې اوس خطره دا ده چې مونږ به د شیرر او آرنلډ په مطالعه کښې دومره بوخت شُو چې رانه به ملټن پاتې شي. او دا خو ظاهره خبره ده چې په یو کتاب باندې د لیکلي شوي تنقید مطالعه د دغه کتاب د مطالعې نه زیاته سودمنده کېدے نه شي. او دې کښې غټ نقصان دا وي، چې مونږ به د ادب او ادبي شخصیتونو په حقله خپله رائې نه بلکې د یو نقاد او یا د بل نقاد رائې لرو او دا به ډېره سطحي وي.

د تنقید ضرورت:

په موجوده وخت کښې دا اعتراض وزني خو دے. خو د دې دا مطلب نه دے چې مونږ دې د تنقید د فائدو نه منکر شُو.

وړومبے خو دا خبره یاد ساتل پکار دي چې تخلیقي ادب او تنقیدي ادب کښې د یو مطالعه کونکي د نقطهٔ نظر نه څه دومره لوئے فرق نشته مونږ د ادب دا تعریف

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوږ چې ادب د هغو څيزونو بيان وي چې ژوند کښې پکښې مونږ ډېره دلچسپي اخلو. اوس په ژوند کښې له ټولو نه زيات دلچسپ څيز انفرادي شخصيت دے. او نقاد چې په يو ادبي تخليق تنقيد کوي نو اديب د هغه شخصيت مطالعه او تجزيه هم کوي چې ده ئې په خپل تخليق کښې اظهار کړے وي. نو په دې دليل تنقيد هم دَ ژوند سره هغه علاقه لري کومه چې شاعري او دَ ادب نور اصناف لري او داسې تنقيدي ادب هم دَ تخليقي ادب يو قسم وګرځي.

په دې حال کښې دا مسئله اوس صرف دَ تنقيد دَ صحيح او غلط استعمال مسئله پاتې شي. او دا مسئله څه دومره ګرانه مسئله نه ده. مونږ دَ خپلې تجربې نه هم دا مسئله زده کولے شو چې تنقيدي مطالعه کوم وخت سودمنده او کوم وخت مُضره ده؟

تنقيدي مطالعه هغه وخت ضرر رسانه شي چې مونږه دَ يو لوئي ليکونکي پحقله دَ يو بل لُستونکي رائې باندې تکيه وکړو او کتاب ته دَ براه راست رسايي په ځائې دَ دغه نقاد رائې خپله کړو. دا زمانه دَ خُلاصو زمانه ده او دَ علم دَ نورو څانګو غُندې اوس دا مصيبت ادب ته هم راغلے دے او دَ سړي زړه کله کله دا غواړي چې دَ ځنو هغو ليکونکيو په حقله چې نه خو ئې مونږ سره دَ لُستلو دپاره وخت شته او نه همت، دَ دغو خُلاصو په رائې

اعتبار وکړو او دَ نورو خلقو په شان مونږ هم خلق په دې مرعوب کړو چې ګنې مونږ دغه ليکونکي لُستلي دي. دَ دغه غرض دپاره مونږ دَ هومر دَ اوډيسي په ځائې دَ دې کتابونو خُلاصه لُستل غوره ګڼو. اوس دا هم نه ده پکار چې سړے دې دَ دې مخالفت وکړي چې دا خُلاصه لُستل نه دي پکار. ځکه چې دا ناممکنه ده چې سړے دې دَ ټولې دنيا دَ لُستلو قابل کتابونه پخپله لُولي. که خبره دې ته راشي چې آيا که اوډيسي مونږ پخپله نه شو لُستلے نو دَ هغې خُلاصه دې هم نه لُولو. نو زه دَ دې په حق کښې نه يم ځکه چې زما په خيال دَ دې شهکار متعلق لږ علم دَ دې نظم نه دَ مطلق ناواقفيت په مقابله کښې غوره دے ژوند ډېر مختصر دے او مونږ په ډېر محنت هم دَ دنيا ټول ادب نه شو لُستلے. نو ځکه چې څومره لُستلے شو دومره غنيمت دے. او که دا لُستل دَ بل چا په واسطه وي نو مونږ دې ترې مخ صرف په دې وجه نه اړوو چې دا دَ بل رائې ده. او دا کېدے شي چې دا مطالعه مونږ دې ته ولمسوي چې دَ دغه ليکونکي پخپله هم مطالعه وکړو. او يا دَ دې مطالعې نه په راتلونکي وخت کښې څه ادبي فائده واخلو. په دې سلسله کښې دَ والتير مثال زمونږه ښه رهنمائي کولے شي. والتير دَ اتلسمې صدۍ دَ عظيم ترينو ليکونکيو نه يو وه او ځکه دې ذاتي طور سره هم او دَ ادب تاريخ کښې دَ ده مقام په وجه هم ډېر اهميت لري. دَ

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې لیکونکي په حقله به ځنې سوالونه یو خل خامخا زمونږ ذهن کښې پیدا کیږی. د هغه مقصد څه وه؟ د هغه طریق کار او کارنامې څه وے؟ د هغه څومره لیکونه تاریخي اعتبار سره او څومره ادبی اعتبار سره اهمیت لري؟ د داسې سوالونو که یو عام خواب مونږ بیاموموں نو دا هم غنیمت دے. خکه چې د والتیر د تصانیفو شمار د ٦٢٠ نه زیاتیږی او دا دیارلس شلې کتابونه هیڅوک هم نه شی لُستلے نو اوس که لارډ مورلے راپاسی او مونږ ته د څلورو سوؤ مخونو په کتاب کښې د والتیر په حقله د هغه ټول معلومات راکړی نو مونږ له پکار دی چې په شکریه ئې قبول کړو. د دې نه علاوه هره زمانه کښې ځنې واړه لیکونکي هم وی چې ښه لیکونه ئې کړی وی. اوس که څوک نقاد د دغو وړو لیکونکیو ښه لیکونه راټول کړی نو مونږ له پکار دی چې ترې فائده واخلو خکه چې د دغه لیکونکیو ټول لیکونه لُستل نه خو مفید دی او نه ممکن.

مونږ لره که یو طرفته د مصنفینو په حقله راټې ته مبالغه آمیز اهمیت نه دی ورکول پکار نو بل طرف ته د دې اُصولو نه هم انکار نه دی کول پکار چې زمونږ اصلی غرض د ادب مطالعه ده نه چې د دغه ادب شرح یا په دغه ادب د تنقید او تبصرې مطالعه. د ادبی مطالعې بنیادی غرض دا وی چې د مطالعه کونکي او د مصنف یا ادیب تر مینځه ذاتی باهمی تعلق قائم شی نو خکه د دې

غرض دپاره د نقاد د واسطې او وسیلې څه خاص ضرورت نه پیښیږی. مونږ د یو لوئی کتاب پوره خوبی او حیات آموز محرکات هله محسوسولے شُو چې دغه کتاب سره براه راست رابطه پیدا کړو. مفسر او مشرح دا خوبی او محرکات په ډیره وړه پیمانه مونږ ته رسولے شی. زما یو امریکنی دوست چې د ادب ډیر نامتو اُستاذ دے، ما ته یو خل د خپل یو شاګرد قصه کوله. هغه ما ته ونیل چې زما شاګرد د شیکسپیئر په ډرامه "ټمن او ایتهنز" باندې د تحقیق کولو په غرض ما نه پُښتنه وکړه چې دې سلسله کښې زه کوم کتاب ولُولم. او زما خواب ورته دا وه چې په "ټمن او ایتهنز" باندې د خان پوهولو دپاره د "ټمن او ایتهنز" نه غوره کتاب نشته. زه دا حقیقت یو خل بیا سر دوباره کوم چې د یو کتاب د شرح یا د تبصرې مطالعه د هغه کتاب د مطالعې نعم البدل هیچرې نه شی کیدے. د دغه کتاب په مطالعه کښې چې مونږ کوم زیار او مښود کوؤ هغه د ادبی کلچر د ذریعې په حیثیت د دغه کتاب په حقله د بل چا نه د حاصل کړی علم په نسبت په څو چنده زیات قدر او قیمت لري.

په تنقیدی ادب لُستلو کښې د یو بل نقصان هم ډیر لوئے احتمال شته. که مونږ خان شرحو او تبصرو لُستلو ته وقف کړو نو مونږ خان انفعالی طور سره د یو بل سړی رائې قبلولو او د هغه د فیصلو منلو ته وسپارُو، دا ډیره

(c) ketabton.com: The Digital Library

لویه خطره ده او چې څومره یو نقاد لوئې وي دومره دا خطره هم لویه وي. لوئې نقاد هغه ته وائي چې امتیازي علم پوهه او زوروَر شخصیت لري او داسې نقاد نه موږ ډېر زر متاثره کېږو. د ده شعور فهم او ادراک، ته موږ خپل شعور فهم او ادراک ډېر زر ایل کړو. نتیجه ئې دا شي چې موږ دَ کتاب مطالعه دَ ده په سترګو شروع کړو. موږ په کتاب کښې هم هغه څه وینو کوم چې دے ویني. چې چرته دے غلطي کوي. هلته موږ هم ورسره خان رضاکارانه طور باندې غلطوؤ. چې کوم څیز د ده دَ نظر نه پاتې شي هغه څیز موږ هم نه وینو او زموږ مطالعه او ذهن دَ ده دَ مطالعې او ذهن غلامي قبوله کړي. په دې طریقه دې دَ کتاب او زموږ ترمېنځه دَ ترجمان حېثیت نه بلکه دَ دېوال حېثیت اختیار کړي. دَ رهنمایي په ځائې دے زموږ لار ونیسي او زموږ ذهن په خپله کار کول پرېږدي.

لکه څنګه چې مخکښې ووئیلے شُو دَ تنقید دَ غلط استعمال نه دَ ډېرو سنګینو نتیجو راپېدا کېدو احتمال شته. خو دَ دې دا مطلب نه دے چې ادبي مطالعه کښې دې موږ دَ تنقید دَ اهمیت نه سترګې پټې کړو. دَ دې مطلب خو به یا دا وي چې موږ دَ خپل خان نه زیات هوښیار خلق نه تسلیموؤ او یا دا چې دَ نورو کسانو ژوره تجربه او برتر علمي قابلیت او هوښیارتیا هڅو زموږ

پکارېدې نه شي.

دَ تنقید لوئې فرض دا وي چې زموږ ذهن روښانه کړي زموږ علم زیات کړي او موږ کښې دَ علم حاصلولو تلوسه پېدا کړي. که چرې موږ دا منو چې یو لوئې شاعر موږ ته دَ خپلو تخلیقاتو په ذریعه دَ ژوند مقصد ښیي او موږ خان سره په دغه معنیٰ کښې شریکوي. نو موږ له دا هم منل پکار دي چې یو لوئې نقاد هم موږ دَ ادب په معنیٰ پوهوي او خان سره مو په دغه معنیٰ کښې یو کوي. رښتینې نقاد هغه علم لري چې دَ هغه دَ کار دپاره ضروري دے او دَ نقاد دغه علم زموږ دَ علم نه زیات ژور، زیات پوخ او ښکه زیات دَ قدر قابل دے. دَ دې نه علاوه هغه دَ بصیرت پوهې او شعور خاصه ملکه لري. نو دا به یقیناً ډېره لویه خورده ګیری وي که موږ دا ووائیو چې داسې سړے به یوه ادبي فنپاره کښې زموږ نه زیات څه نه ویني او دا به ډېر لوئې حماقت وي چې موږ دا فرض کړو چې دَ ده په مدد به موږ په دغه فنپاره کښې زیاته ښکلا، اهمیت او معنیٰ نه مومو. نقاد موږ ته همېشه دَ نظر یوه نوې زاویه ښیي او زموږ هغه تاثرات چې موږ محسوس کړي خو وي خو ظاهرولے ئې نه شُو، څرګندوي. هغه کله زموږ رهنما وي راته لار ښیي او کله زموږ دَ لارې ملګرے وي او راته په لاره هغه څیزونه ښیي چې زموږ نظر پرې ښوئیدلے وي. په دې طریقه هغه موږ ته دا رازده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی چې مونږ دې په زیات ژور نظر او فکر او بهتر قوت تنقید د کتاب مطالعه وکړو. نقاد هغه وخت زمونږ نور هم زیات پکارېږی چې دے زمونږ فکر او نظریو سره اختلاف کوی او هغه د ایمرسن خبره چې مونږ ته محض "هدایات" نه بلکې "اشتعال" هم راکوی. که مونږ د هغه مطالعه په هغه نظر کوؤ په کوم چې پکار ده، او زمونږ ذهن حاضر او بېدار وی نو هغه سره اختلاف یا اتفاق دومره لوئے فرق نه پېدا کوی که مونږ هغه سره متفق یُو او که ورسره اختلاف کوؤ، په هر صورت به مونږ د هغه د بصیرت او قوت نه فائده اخلو.

نُکتې

ا. تنقید څه ته وائی. د تنقید عام تعریف.

ب. په تنقید عام اعتراضونه. د نقاد د واسطې عدم ضرورت. والټیر او مورلے.

ج. تنقید هم یو تخلیقی عمل دے او د تخلیقی ادب سره مساوی حېثیت لری.

د. د تنقید غلط استعمال. په پټو سترګو د نقاد هره خبره منل.

ه. د تنقید صحیح استعمال. تنقید زمونږ رهنمائی کوی.

۲

د پورتنی بحث نه باید چې ښکاره وی چې د تنقید دوه مقصدونه، تشریح او محاکمه وی. تر اوسه پورې دا دواړه مقصدونه نقادانو غبرګ او په یو ځائې استعمال کړی دی. د نقادانو اکثریت دا منی چې د تنقید اصلی غرض د یوې ادبی فن پارې متعلق فېصله کول دی. خو دغه نقادانو د دغه غرض دپاره تشریح نه تل تر تله د یوې ذریعې کار اخستے دے. ولې د څه مودې راسې د نقادانو یوې ډلې دا نظریه شروع کړې ده چې د تنقید صرف یو مقصد دے او هغه تشریح دے. دا ډله تشریح او محاکمه نه صرف بیل بیل بلکه متضاد څیزونه ګڼی. د دوئ د خیال مطابق د نقاد کار محض او محض دا دے چې د یوې ادبی فن پارې تشریح او وضاحت وکړی او بس.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کہ چرې مونږ دَ یو ساعت دپاره دَ تنقید دا تعریف ومنو نو سوال راپېدا کېږی چې دَ یو مشرح په حېثیت دَ نقاد فرائض څه وی. او کہ مونږ په دې لږ غور وکړو نو راته به ثابته شی چې په دې حېثیت کښې هم دَ نقاد کار لوئے او گران دے. هغه به ځان دَ هغه کتاب په مغز پوهوی، چې دې پرې تنقید کوی. هغه به دَ دې کتاب دَ ښکلا تجزیه کوی دَ کتاب دَ عارضی او دائمی اهمیت تعین به کوی دَ هغې دَ معنٰی تجزیه او ترتیب به کوی. دَ هغو فنی اخلاقی اُصولو وضاحت به کوی، چې دَ کتاب لیکلو په وخت کښې ئې مصنف شعوری یا غېر شعوری طور سره خیال ساتلے دے. دے به دَ کتاب دَ اشارو وضاحت کوی او هغه څه به څرگندوی چې مصنف ئې په کنایه کښې بیان کړے وی. هغه به دَ کتاب دَ مختلفو حصو باهمی تعلق او بیا دَ دې حصو ټول کتاب سره تعلق بیانوی. هغه به دَ کتاب خوارۀ وارۀ عناصر راغُنډوی او خُلاصه به ئې وباسی او بیا به دَ کتاب په خصوصیاتو بحث کوی. په دې طریقه به هغه دَ کتاب تشریح او وضاحت کوی. او مونږ به دَ کتاب په ماهیت مافیت روح او فن پوهوی او چې دا وکړی نو کتاب به دَ خپلې درجې ثابتولو دپاره ازاد پرېږدی. دَ والټر پیټر دَ وینا مطابق دَ نقاد دغه درې فرائض دی چې دَ شاعر یا مصور خوبی محسوس کړی. دَ دې خوبیو تجزیه وکړی او بیا ئې

وضاحت وکړی.

دَ دې غرض دپاره به دَ هر یو نقاد خپل مخصوص طریق کار وی. هغه به یا خو خپله ټوله توجه په دغه کتاب مرکوزوی او یا به دَ دغه مصنف دَ نورو کتابونو په رڼا کښې دَ دغه کتاب وضاحت کوی او یا به دَ تقابلی مطالعې په رڼا کښې دَ کتاب تشریح کوی. هغه دا هم کولے شی چې یو قدم وړاندې لاړ شی او دَ کتاب تاریخی تشریح شروع کړی، خو کہ دَ هغه طریق کار هر څه وی دَ هغه مقصد به تل دا وی چې هغه ځان هم په کتاب پوه کړی او مونږ هم. هغه به هیچرې هم دَ خپل ذاتی ذوق یا دَ نورو نقادانو دَ رائې په رڼا کښې په دغه کتاب څه حکم نه لگوی.

دَ مشرح په حېثیت دَ نقاد دَ مقصدونو او طریقو مفصل بیان ښاغلی پروفېسر مولټن په خپله یوه مقاله کښې کړے دے دوئ وائی چې نن سبا دَ تنقید مقصد دا گڼلے شوے دے چې نقادان دې دَ ادبی تخلیقاتو معقولیت تلی او دَ دغې تخلیقاتو دَ تقابلی اهمیت اندازه دې لگوی. لارډ میکالے چې دَ هغه نه زیات په دې مسئله هیڅوک هم دَ وئیلو حق نه لری (دا زما په خیال کښې دَ لارډ میکالے دَ تنقیدی صلاحیتونو پحقله ډېره لویه مبالغه ده) خو نقاد یو باچا گڼی، چې لیکونکیو لره په خپل دربار کښې دَ درجو مطابق دَ ناستې ځایونه ورکوی او حقیقت دا

Pukhto.Net پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دے چې نن سبا عام خيال هم دا دے چې دَ تنقيد محض هم دا کار دے چې دَ ذوق دَ اُصولو مطابق دَ ليکونکيو او ليکونو حُسن و قبح ښکاره کړي. او دَ ذوق دَ دې اُصولو په حقله دا خبره منلے شي چې ګني دا اُصول يا خو هر چا قبول کړي دي او يا دَ ادبي ښکلا په بنيادي تصوراتو دَ غور و فکر په نتيجه کښې پېدا شوي دي. دَ دې په مقابله کښې ښاغلي پروفېسر مولټن دَ تنقيد ځنې نوي اُصول جوړ کړي دي چې دې ورته "استقرائي تنقيد" وائي. دَ مولټن دَ نظريې نوم هم دا ظاهروي چې دَ دوئ په دې نوې نظريه دَ جديد سائنس څومره ژور اثر دے دَ دوئ دَ خپلې وينا مطابق دَ دې نوې نظريې مقصد دا دے چې "ادبي بحث دَ استقرائي علمونو دائرې ته راشي" داسې تنقيد ته دَ ادب يو قسم نه بلکې دَ سائنس يو قسم وئيل پکار دي. نو ځکه هغوي دَ نقاد نه دا مطالبه کوي چې هغه دې دَ سائنسدان غُندې صحيح او غېر جانبدار وي. استقرائي نقاد به لکه دَ نورو سائنسي محققانو غُندې دَ "ادبي شهود LITRARY PHENOMENA لکه څنګه چې هغوي ته ښکاره مشاهده کوي او هغه قوانين او اُصول به راجمع کوي او ترتيب به ورکوي دَ کومو په وجه چې دغه ادبي شهود رنګ او شکل بدلوي او تاثر پېدا کوي. داسې ادبي نقاد دَ ادبي تخليقاتو نه بغېر دَ بل چا فېصله يا قانون نه مني".

د مولټن دَ دې نظريې مطابق دا نوے استقرائي

سکول دَ زوړ حکمي سکول نه په دريو خبرو کښې مختلف دے. وړومبے خو دا چې حکمي تنقيد په ادبي تخليقاتو کښې دَ درجه بندۍ قائل دے او درجه بندي دَ سائنس برخلاف ده. دَ سائنسدان په حېثيت دَ استقرائي نقاد کار په درجو کښې دَ فرق متعلق نه دے هغه صرف په اقسامو کښې فرق تسليموي. هغه ته ادبي طريقې ښې بدې نه ښکاري. مثلاً هغه به دَ شيکسپئير او بن جانسن مقابله نه کوي. بلکه دے به په دغو دواړو ليکونکيو کښې صرف هغه فرق ګني کوم چې په ګُل او دَ مرچو ونه کښې وي. دا فرق دَ درجې نه بلکې دَ قسم دے. دَ ګُل بوټے خان ته خپل خصوصيات لري او دَ مرچو بوټے خپل خواص. دا فرق ترجيح نه پېدا کوي ځکه چې دواړو کښې دَ مقابلې دپاره څه مشترک شے نشته. دغه شان يو ليکونکے دَ بل ليکونکي نه جدا وي او دا فرقونه کتل او راغُنډول پکار دي. خو دَ دوئ په بنياد دَ ليکونکيو درجې جوړول او يو په بل حکم کول نه دي پکار.

په حکمي تنقيد او استقرائي تنقيد کښې بل فرق دا دے چې دَ حکمي تنقيد بنياد په دې مفروضه دے چې دا نام نهاد ادبي قوانين دَ اخلاقو يا دَ رياستي قوانينو په شان دَ بره نه نافذ کېږي. او فنکار دَ ديو په منلو داسې پړ دے لکه چې يو انسان دَ اخلاقو يا رياستي قوانينو په منلو پړ وي. استقرائي نقاد دَ داسې قوانينو دَ وجود نه

Pukhto.Net

(c) ketabton.com: The Digital Library

منکر دے. د هغه په خیال د ادب قوانین هم داسې دي لکه چې د سائنسدان دپاره دَ فطرت قوانین. چې دَ بهر نه نه وی نافذ شوی بلکې حقیقت دَ قوانینو شکل اختیار کړے وی. دَ فطرت قوانین څه وی خو دَ هغه نظام یو تعمیمی بیان دے چې انسانی نظر او فکر ئې مشاهده کوی. هم دغسې ادبی قوانین هم ګنهل پکار دی. دا ادبی قوانین هم دَ هغه شهود اظهار کوی کوم چې دے نه هغه کوم چې پکار دے. په دې شان دَ شیکسپئیر دَ ډرامې قوانین په شیکسپئیر دَ بهر نه منلی شوی قانونونه نه وو چې دَ هغو په منلو دې شیکسپئیر مجبور کړے شی. بلکې دا هغه قانونونه وو چې دَ شیکسپئیر دَ ډرامائی تخلیقاتو دَ تجزیې نه راوکښلی شوی وو. او مونږ چې دا وائو چې شیکسپئیر دَ دې قانون یا دَ هغه قانون اطاعت کوی نو مونږ اطاعت دَ استعارې په معنو کښې داسې استعمالوو لکه چې مونږ وائو چې ستوری دَ کشش دَ قانون اطاعت کوی. نو ځکه دَ نقاد کار دا نه دے چې ووائی چې شیکسپئیر دَ فلانی مجرد قانون اطاعت کوی یا داسې قواعدو لاندې خان ګڼی چې هغه بالکل ازادانه طور باندې وضع شوی دی بلکې دَ نقاد کار محض دا دے چې هغه دَ شیکسپئیر دَ تخلیقاتو براه راست تجزیه وکړی او هغه اُصول ترې راوباسی (او بیا دوئ لره یو عام شکل ورکړی) دَ کومو لاندې چې دغه تخلیقات شوی دی.

دا خیز دَ استقرائی او حکمی تنقید تر مېنځه یو بل فرق پېدا کړی. د حکمی تنقید بنیاد په دې مفروضه دے چې د ادبی تنقید ځنې "مقرر معیارونه" دی چې ادبّ پرې خیرلے شی. مختلفو وختونو کښې مختلفو نقادانو دې معیارونو کښې ډېر ترمیمونه کړی دی ولې بیا هم دَ معیارونو دَ موجودګی نه انکار نه شی کېدے خو استقرائی تنقید دَ مقررو معیارونو وجود نه تسلیموی. نه صرف دا بلکې دَ استقرائی نقادانو خیال دے چې دَ داسې معیارونو وجود محال دے. ټول شهود دَ یو ارتقاء نه تېرېږی او دغسې ادب هم دَ ارتقاء نتیجه ده. دَ ادب تاریخ دَ تبدیلیو او ترمیمونو یوه نه ختمېدونکې سلسله ده او ځکه که څوک دَ دائمی اُصولو تلاش کوی نو دا تلاش به ئې خامخا ناکام وی ځکه چې د دې مطلب دا دے چې ګڼی مونږ "تکمیل" منو. او حقیقت دا دے چې یو څیز کښې هم تکمیل موندل ناممکن دی.

د دې بحث نتیجه دا شوه چې استقرائی تنقید به ادب په تحقیقی انداز کښې خیری. او دَ فن اُصول او قواعد به دَ فنکارانو دَ عمل نه راوباسی. او ادب به دَ فطرت دَ نورو څیزونو غُندې دَ مسلسلې ارتقاء لاندې ګڼی چې دَ سکول او دَ مصنف په بدلېدو به بدلېږی خو دا فرق به صرف دَ قسم فرق وی او په هر یو به دَ پوهېدو دپاره دا ضروری وی چې په هغه نظر دې وخیرلے شی چې دَ دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قسم دپاره پکار دے او د بهر نه پکښې څه مداخلت ونه کړے شي.

که مونږ د تنقید دا فرائض ومنو نو د دې مطلب دا شو چې د تنقید نه خو د يو ادب پارې د خوبۍ سره څه کار شته او نه هغه ذاتي احساس سره چې مونږ ئې د دغه ادب پارې متعلق لرو. نقاد به لکه د سائنسدان محض او محض تحقيق کوی او د انفرادي ذوق، د مطلق او تقابلي ښانست او خوبيو به هڅو پروا نه لري. هغه د ټيسن په الفاظو کښې "يو داسې عالم نباتات دے چې د هغه موضوع د نباتاتي ژوند شهود نه بلکې ادبي شهود دے".

استقرائي تنقيد لکه چې تر اوسه پرې بحث وشو مونږ صرف دې نتيجې ته راولي چې د هر مصنف د تخليق قانون هم دغه تخليق کښې کتل پکار دی. او د دې کُليې نه دا مزيد نتيجه راپېدا شي چې د داسې قانون نفاذ د بل مصنف په تصنيف کول ناممکن وی. او څکه دا قانون خو نه د فيصلې دپاره معيار ګرځېدلے شي او نه زمونږ رهنمائي کولے شي. دا نتيجه يوه مسئله پېدا کوی چې مونږ به ئې جائزه واخلو. خو في الحال مونږ د تنقيد د يوې داسې نظريې تصور هم کولے شو چې هغه خو نه د حکمي تنقيد حمايت مني او نه د استقرائي سکول غندې د نقاد نه د اندازې لګولو او فيصلې کولو حق اخلي. د تنقيد د دې طريقې بنياد د ادب په اضافي اُصولو او تاريخي

تشريح باندې اېښودے شوے دے. او د تفصيل دپاره به ئې مونږ ښاغلي ايډمنډ شيرر ته رجوع کوو. شيرر ته لکه چې ئې مخکښې نوم اخستے شوے دے. د ملټن د مطالعې په دوران کښې يو ډېر مشکل پېښ شو. هغه د ملټن په حقله د والټير او د لارډ ميکالے متضادو رايو کښې راګېر شو. والټير د ملټن سخته غندنه او ميکالے ئې زبردسته ستائنه کړې ده. هغه د څا خبره منلے وے؟ د اتلسمې صدۍ د مشهور فرانسيسي مفکر او که د نولسمې صدۍ د لوئې هوښيار انګريز ليکونکي. شيرر په دې حېران وه چې دوئ دواړو ليکونکيو کښې د کوم يو رائې صحيح ده. او هغه په دې پوه شو چې دا دواړه غلط دی. دوئ يو هم د ملټن د مطالعې په سلسله کښې د لُستونکې مدد نه شی کولے څکه چې دوئ دواړو کښې اعتدال او غېر جانبداری چې د هر څا نه زياته د نقاد دپاره ضروري وی، نشته. دوئ دواړه د يو بل ترديد کوی او زمونږ هيڅ رهنمائي نشي کولے مونږ به يا د يو خبره منو او د ملټن "پيراډائز لاسټ" به غندو او يا به د بل خبره منو او د دې نظم ستائنه به کوو. او داسې به پخپله هيڅ نتيجې ته نه شو رسېدې. نو بيا د دې نظم په حقله ذاتي نتيجې ته رسېدو دپاره مونږ له کومه طريقه اختيارول پکار دی؟

شيرر وائي چې مونږ له د دې غرض دپاره "نوې تاريخي طريقه" استعمالول پکار دی. دا طريقه د هغه د

Pukhto.Net پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وېنا مطابق "زياته نتيجه خېزه او زياته منصفانه" ده خکه چې د دې غرض درجه بندي نه بلکې پوهه او فېصله ورکول نه بلکې وضاحت کول دي. د دې طريقې مقصد دا دے چې د تصنيف قدروقيمت دې د مصنف د مزاج نه او د هغه تبديلي نه چې دې مزاج کښې حالاتو پېدا کړې وه، ولګولے شي نو د ملټن د "پيراډائز لاسټ" د مطالعه په وخت کښې زمونږ فرض دا پکار دی چې تر څو کېدے شي د خپل طبيعت د کمزورۍ، يا د خپل وخت د ادبي ذوق نه پېدا شوي ټول رجحانات او جانبدارۍ د ذهن نه لرې کړو او د دې نظم د موضوع او ليک شان STYLE د صحيح قيمت لګولو دپاره د ملټن د مزاج او د هغه د ماحول مفصله تجزيه وکړو او دا وګورو چې په ملټن باندې کوم کوم ذهني فني او سياسي اسبابو خپل اثرات پېدا کړي وو. دغه اثرات بنه وو که بد، دې سره زمونږ هيڅ تعلق نشته اګر چې خنې خبرې پکښې مختلفې دي خو بيا هم تر دې حده د استقرائي نقاد په شان دا نقاد هم لا د محقق فرض ادا کوی. ولې له دې خايه شيرر د ملټن او د هغه د ملګريو ملګرتيا پرېږدي او د تشريح نه د محاکمې په طرف روان شي. دے وائي چې "د مصنف د مزاج او د هغه د عهد د تجزيې او مطالعې نه پخپله د تصنيف رښتينے او صحيح فهم پېدا شي". او دا رښتينے فهم يو داسې معيار پېدا کړي چې مونږ پرې د دغه تصنيف د مقام او قيمت اندازه لګولے

شو. د يو خارجي تنقيد په خائې اوس تصنيف پخپل خان پخپله محاکمه کوی. او د انساني ذهن د تخليقاتو په صف کښې د خپل مقام پخپله تعين کوی.

دلته د تنقيد د طريقو او فرائضو پحقله د نوو طريقو د تشريح موقعه نه ده، نو خکه د تنقيد په ضمن کښې د دې ښکاره رجحان په حقله چې د تنقيد اکې يو مقصد که نه وی نو لوئے مقصد خو ئې تشريح خامخا دے. د دوئ دواړو ليکونکيو د نظريو بيان کافي دے. مولټن که يو خوا د حکمي تنقيد حتمي مخالفت کوی نو بل خوا پروفېسر شيرر د حکمي تنقيد دپاره د انفرادي ذوق او ټرلو فارمولو په خائې پاخه او ږور بنيادونه لټوی. ولې دواړه نقادان د زړو نظريو تنګ تُرش سخت او ګوږ معيارونه غندي او په دې خواهش کښې شريک دي چې ادبي مطالعه کښې دې د سائنس وسعت غوبيجه توب او نظم داخل کړې شي.

په تنقيد کښې دا نوی رجحانات ډېر لوئے اهميت لري. د دې رجحاناتو په پيروی مونږ د ادب او اديب پحقله رښتينے علم موندے شو. لارډ مورلے يو خائې کښې په دې خبره ډېر خفګان ښکاره کړے دے چې انساني ذهن د زرګونو کالو راسې د ارسطو د الميې په تعريف بحثونو کښې بوخت پاتې شوے دے او دا ئې نه دی کړی چې د ارسطو د تعريف په خائې براه راست د الميې تجزيه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطالعه وکړی. لارډ مورلے وائی چې دا د انسانی دانشمندی توهین وه. ادبی تنقید په دې طریقه تل تر تله د اصطلاحاتو او استاذانه اختیاراتو لاندې پائمال شوے دے او د انفرادی ذوق د بدلېدو رابدلېدو نه د بچ کېدو دپاره اکی یوه لار دا وګڼلې شوه چې یوې تیارې او مخکښې نه جوړې شوې ضابطې ته دې غاړه کېښودے شی. نو خکه د هر مصنف اندازه د وضع شوو قانونونو مطابق کېده او ادب کښې هره نوې لار د زړو مثالونو مطابق سنجولې او خیرلې شوه. د زړو قانونونو دې غلامانه تقلید دا عام خیال پېدا کړو چې د یونانی او لاطینی لیکونکیو لیکونه مثالی او معیاری دی او د دغې خیال نه په ادب کښې د کلاسیکی نظریې تصور پېدا شو او چې د کلاسیکی دور ختم شو نو بیا هم د نقادانو طریقه دا وه چې یو یا بل ادیب یا د ادب یو یا بل سکول داسې تسلیم کړی. لکه چې بس هم دوئ د ادب په اصلی معنٰی پوه شوی وو. او د دوئ نه پس دغه ادبی کمال موندل ناممکن دی. تنقید یو روایتی علم وګڼلے شو چې په قوانینو کښې ئې نه څو ترمیم کېدے شو او نه د څه اُصولو د پابندئ احتیاج ئې لرلو. نقادانو به د هرې هغې نوې لارې غندنه کوله کومه چې د دغو قوانینو سره سمه نه وه. او هم دغه وجه ده چې شیکسپئیر تر ډېرې زمانې په فرانس کښې او په انګلستان کښې هم د ډېرو نقادانو د رائې مطابق "وحشی او غیر فنی" ګڼلے شو. خکه

چې د شیکسپئیر ډرامې د کلاسیکی ډرامو د قوانینو مطابق نه وے. او د کلاسیکی ډرامو د قانونونو خلاف ورزی پکښې شوې وه. دا تنقید ماضی پرست وه او د خپلې ماضی پرستئ له کبله ئې عملی طور سره د ارتقاء د اُصولو نه انکار کولو. او د نوی ادبی روح د نوو لارو موندلو حق ئې نه تسلیمولو. د دغه نظریې خاوندانو دا لوئے حقیقت چې ورډزورته ئې اظهار کړے دے او ادبی تاریخ ئې تل تر تله مثالونه پېش کوی، هېر کړے وه. ورډزورته وائی "هر لیکونکے د خپل عظمت او طبعزادی مطابق د خپل تصنیف نه د لطف اندوز کېدو دپاره پخپله ذوق پېدا کوی." د ورډزورته د دې خبرې د نتیجې په طور مونږ دومره ورسره اضافه کوؤ چې د دې نه علاوه هر لیکونکے د خپل تصنیف د تنقید دپاره معیار هم پېدا کوی.

د حکمی سکول د تنقید د طریقو او نتائجو په حقله د دغې سکول د دوؤ لویو نقادانو ایډیسن او ډاکټر جانسن د تصنیفاتو نه مفصل علم حاصلېدے شی. ایډیسن په "پیراډائز لاسټ" د تنقید کولو په موقع د شیرر غُندې دا نه دی کړی چې د ملټن د شخصیت او د هغه د عهد تجزیه وکړی بلکې د هغه طریقه دا ده چې د ملټن دا نظم د رزمیه شاعرئ د قوانینو په رڼا کښې وګوری. او د دغه قسم د شاعرئ د خوبیو او ښکلا معلومولو دپاره ئې

Pukhto.Net
پښتو

"ایلیډ" او "اینیډ" سره مقابله کړي. دا قوانین او دا ښکلا چرته ده او د دې د معلوموملو طریقه به څه وي. د ایډیسن په خیال کښې به موږ د دې سوالونو خوابونه د هومر ورجل او ارسطو د مطالعې نه حاصلوو. او موږ به ملټن د دوئ په ګزونو کچ کوو. اوس دې سلسله کښې دا هېرول نه دي پکار چې د ملټن په باره کښې د تنقید دا طریقه استعمالول څه نه څه جواز لري چې ملټن د خپل نظم د لیکلو په وخت کښې خان ته هم دغه کلاسیکي مثالونه مخکښې ایښي وو او د دې اعتراف ئې هم کړے دے او ځکه که ملټن پخپله په خپل خان تنقید کولے نو هم د ایډیسن طریقه به ئې استعمالوله. ولې د شیکسپئر معامله بالکل جدا ده. شیکسپئر خان ته د کلاسیکي ډرامې مثالونه وړاندې نه وو ایښي. نو ځکه په هغه باندې کلاسیکي قوانین او معیارونه استعمالول صحیح نه دي. خو بیا هم د ایډیسن د دې طریقې د اُصولو تنګي نورو ډېرو ځایونو کښې ښکاره کېږي. د مثال په طور هغه ځائې کښې چې دې د ملټن د نظم په "قصه" (FABLE) لکه د ډرائیډن غندي دا اعتراض کوي چې د نظم واقعه "غمناکه" ده او د ارسطو دا قانون پکښې د نظر د وړاندې نه دے ساتلے شوے چې رزمیه نظم به هیچرې په غمناکه نتیجه نه ختمېږي. یا چې کوم ځائې کښې ایډیسن د نظم په کنایه او تمثیلي بیان (ALLEGORY) دا اعتراض

کوي چې د نظم په دې انداز کښې د هومر او ورجل په ځائې د سپنسر او اریاسټو تتبع شوې ده. خو په یو ځائې کښې ایډیسن داسې اعتراف کړے دے چې د هغې نه دا معلومېږي چې دې د ارسطو د قانونونو حتمیت نه مني. او ادب کښې د ارتقاء د اصولو قائل دے. د ملټن په کردارونو د بحث کولو په موقعه دے وائي "چې دلته او ځنې نورو ځایونو کښې د ارسطو د رزمیه شاعرۍ هغه قوانین نه شي نافذ کېدے کوم چې ده د هومر د مطالعې نه راوکښلي وو. ځکه چې دا هر غیر جانبدار ناقد ته ښکاره ده چې که چرې ارسطو "اینیډ" لُستلے وے چې د ده د مرګ نه تقریباً سل کاله پس لیکلے شوے وه نو د ده دا قوانین به زیات مکمل وو". د ایډیسن دا اتفاقي اعتراف د هغو ټولو اُصولو بنیاد وُغرځوي د کومو لاندې چې ده په ملټن تنقید شروع کړے وه ځکه چې که د "اینیډ" په مطالعه ارسطو خپلو اُصولو کښې تبدیلي راوستے شي نو دا هم کېدے شي چې د "پیراډائز لاسټ" د مطالعې نه پس د ارسطو دا اُصول او قوانین نور هم بدل او "مکمل" شوي وے.

هم دغه حال د جانسن د تنقید هم دے د ده د تنقید نه هم موږ په دغه نتیجه رسو. لکه چې د میکالے وینا ده ډاکټر جانسن هغه شاعري د ټولو نه غوره شاعري ګڼله، کومه چې د ده په وخت کښې وه او د کومې چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده د ماشومتوب نه ستائنې اوریدلې وے او پخپله ئې هم کوله. هغه د تنقید ټول اُصول هم د دغه شاعرۍ مطالعه کښې کتل او نتیجه ئې دا وه چې د دغه شاعرۍ نه بغېر نوره شاعرى ده ته بې معنې او بې خوبۍ ښکارېدله. هم دغه وجه وه چې د شیکسپئیر او ملټن صحیح عظمت د ده روزی نه شو. او ګرے سره ئې سخته بې انصافی وکړه. او هر هغه ادبی تحریک ئې غندلو او ورپورې ئې ټوقې کولے. چې ده پکښې د زړې لارې نه د بغاوت عنصر موندو. د مثال په طور د اتلسمې صدۍ په اخر کښې د ډیملړ د نشاة ثانیه تحریک.

مونږ چې د ایډیسن او جانسن نه د وکټوریې د عهد هر نمائنده نقاد ته راشو نو یوه زبردسته تبدیلی محسوسه کړو اوس د تنقید د مقاصدو پحقله زړه نظریه کم بالکل پرېښودې شوې نه ده نو ترمیمونه خو په کښې خامخا شوی دی. زړې طریقې خو اوس بالکل متروکې شوی دی. د دې دا مطلب نه دے چې ګنی اوس ناقد خان قانون ساز او قاضی نه ګڼې. یا دا نه غواړی چې په دغو نامو دې یاد شی یا د ذاتی ترجیحاتو دپاره زاړه قانونونه نه استعمالوی. ولې کله کله دې د نوی سائنسی تصوراتو داسې نفاذ کوی چې د تنقید هغه زړه حکمی نظریه او د نقاد د قانون سازۍ حق بالکل نظر انداز کړی د دې هر څه سره د تنقید پحقله یوه واضحه تبدیلی بیا هم محسوسېږی.

جدید نقاد تر ډېره حده اوس محض ښه او خراب خطابونه نه وېشی بلکه چې څومره کېدے شی هغه خان پوهول او تشریح کول د تنقید مقصد ګڼی. د هر ښه څیز انتخاب چې د موجوده زمانې ټولو نه لوئے رجحان دے او ارتقائی طریقو د ناقد نظر ته وسعت او خلوص وربخښلے دے او د دې نه علاوه ئې هغه د شخصیت په ارتقاء او تاریخی ربط باندې پوه کړے دے. دا ټول عناصر په زوړ تنقید کښې مفقود دی.

مولټن چې د زوړ تنقید په حقله څه وئیلی دی نو د نننی زمانې اکثر لُستونکی به ورسره اتفاق کوی. خو زما یقین دے چې د هغه د ټولو نه لویې نتیجې ته به صحیح وئیل ممکن نه وی. زه لا فی الحال د هغه په دې خیال څه مفصل وئیل نه غواړم چې ګنی ادبی تنقید د سائنسی علمونو دائرې ته راوستل ممکن دی او که نه. هسې یوه خبره چې زما په خیال مولټن نه په دې سلسله کښې هېره شوې ده دا ده چې لکه هربرټ سپنسر وائی چې د سائنس کار تر هغه وخته نه ختمېږی تر څو چې په استقرائی عمل سر ته رسیدلی تعمیم نه په استخراجی طریقه اُصول وضع نه کړی.

مولټن به د سپنسر د دې وېنا په رڼا کښې اوس دې مسئلې ته څېلمه کېږی چې هغه به د شیکسپئیر د استقرائی تنقید نه پس په کومه طریقه د تعمیمی بیان نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

أصول وضع کوی. دَ مولټن ټولو ته لویه نتیجه چې زه ورسره اتفاق نه شم کولے دَ حکمی تنقید دَ مکملې غندنې په حقله ده. دَ استقرائی طریقې نتائج که هر څو قیمتی وی ولې دَ ادب طالب علم پرې دَ ټول عمر دپاره مطمئن کېدے نه شی او هر څو که دا طریقه دَ تنقید اهم ترینو طریقو نه یوه ده بیا هم دَ نورو ټولو طریقو نعم البدل ورته نه شو ونیلے.

دَ ادبَ دَ دې سائنسی نقاد (دَ مولټن دَ خیال مطابق) دَ مطلقې یا اضافی خوبۍ سره هیڅ کار نشته. هغه صرف په قسم کښې فرق تسلیموی. دَ درجې فرق هغه نه منی هغه به دَ شیکسپئیر دَ مطالعې نه دَ شیکسپئیر فنی قوانین او اُصول راوباسی او یو تعمیم به ئې کوی. دَ هغه دې سره څه کار نشته چې شیکسپئیر دَ ژوند دَ نقاد په حېثیت معقول تنقید کړے دے او که نه. او دغه اُصول او قوانین ښه دی او که بد.

ولې دا او دَ دې قبیلې نور سوالونه په ځانې او ناګزیر دی. مونږ دَ دې سوالونو نه خان نه شو ژغورلے ځکه چې دَ دې سوالونو که نور هیڅ مطلب نه وی نو کم از کم په ادبی مطالعه کښې زمونږ رهنمائی خو کوی. نو ځکه زمونږ دا حق دے چې دَ دې سوالونو دَ ځوابونو مطالبه وکړو او دلته دَ ادب او سائنس تر مېنځه فرق راشی. دَ مثال په طور دَ علم طبقات الارض چې کوم شهود سره کار

پېښېږی هغه کښې دَ شخصیت عنصر، رښتیا، دروغ، جذباتی زور او فنی اثرات شامل نه دی. دا عناصر دَ هغه ادب دَ شهود جوهر دے چې دَ ژوند شرح دَ فن دَ پیکر په ذریعه کوی. او ځکه دَ دې اندازه به خامخا دَ وضاحت او دَ فن دَ خاصیتونو په بنیاد کېږی. دَ علم طبقات الارض په مطالعه کښې زمونږ کار صرف دَ یو څیز ماهیت او دَ دغه ماهیت تاریخ سره وی. مونږ چې په دې پوه شو یا پوه کړې شو چې دا څیز څه دے او تر دې حاله څنګه رارسیدلے دے. نو زمونږ کار ختم شی. ولې دَ ادب مطالعه کښې دا سوالونه مونږ یوې بلې مسئلې ته بوځی او هغه دا چې دَ دې څیز انسانی او فنی خوبۍ او عېبونه څه دی. دا وینا غلطه ده چې کوم خلق ادب او سائنس یو ګڼی دَ هغوی دپاره خوبۍ او عېبونه وجود نه لری. سائنسدان هم دا خوبۍ او عېبونه تسلیموی او مولټن هم. ځکه چې کوم وخت هغه دَ خپل استقرائی وضاحت دپاره شیکسپئیر منتخب کولو نو هغه لکه زمونږ غُندې چې دَ "ذوق اُصول" منو، دَ شیکسپئیر دَ برترۍ قائل شوے وه. که داسې نه وے نو هغه به دَ شیریډان یا بل چرته ورکوټی لیکونکی استقرائی مطالعه کړې وه. خو هغه داسې ونه کړه او شیکسپئیر ئې ځکه خوښ کړو چې هغه ورته "عظیم" ښکارېدو. او په دې پوه وه. چې دَ هغه ډرامې یواځې دَ هغه دَ اسلوب اظهار نه بلکې دَ هغه دَ عظمت اظهار هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دے. په دې طریقه مونږ د یوې اندازې او حکم نه کار واخستو او "خوبی" ئې تسلیم کړه.

دا عین د فطرت مطابق ده ځکه که مونږه تنقید هر څو سائنس وګڼو خو یوه محاکمه بیا هم کوؤ. د سکول ماشوم هم محاکمه کوی او کتابونو کښې درجه بندی کوی. تر هغې پورې هیڅوک هم مطالعه نه شی کولے تر څو پورې چې د مطالعې لاندې د کتاب پحقله یوه رائې قائمه نه کړی او چې هر کله مونږ ته یو کتاب څوک رامخکښې کړی نو مونږ پرې د هغه رائې غواړو. زمونږه ادبی مطالعه چې څومره زیاتیږی دومره د محاکمې دا مسئله ګرانیږی او چې چرته مونږ یو ځل یو متعصبانه حکم لګولے دے هلته د مطالعې د زیاتېدو نه پس خپله رائې محفوظ ساتلو باندې مجبوریږو او مونږ خپلې نظریې بدلوؤ رابدلوؤ. حالانکې دغه نظریې یو ځل مونږ "حرف اخر" ګڼلې وے. په بنیادی مسئلو د نقادانو اختلاف کله کله سړی کښې مایوسی پیدا کوی خو محض په دې وجه به مونږ دا مسئلې یو خوا ته نه پرېږدو او نه به دا کوؤ چې د سائنسی محقق غُندې غیر جانبداره رویه اختیار کړو. استقرائی نقاد چې مونږ ته څه راکوی مونږ به ئې په شکریه قبلوؤ خو مونږ به د حکمی نقاد نه تل تر تله دا طمع لرو چې هغه به دا استقرائی عمل تکمیل ته رسوی او د دیو نتیجو په بنیاد به مونږ ته د ښه او خراب ادب فرق

څرګندوی. دنیا له فرقه پیدا ده او په درجو کښې خامخا فرق شته:

هر آنکه حفظ مراتب نکند زندیق است

تر څو چې مونږ دا نه وی ګڼلے چې څنګه د طبقات الارض ماهر ته د زمکې هر قسم یو شان او مساوی حېثیت او درجه لری دغسې مونږ د ادب سائنسی طلباء هم ټول ادب یو شان ګڼو تر هغې به د ادبی درجه بندی ضرورت او د دې لویې مسئلې اهمیت محسوسیږی او که مونږ دا وګڼله نو بیا به مونږ په شهکار او د معمولی درجې ادب کښې که خېر وی فرق نه کوؤ. نو چې دا نه شو ګڼلے نو حکمی تنقید د خپلو ګذشته او آئنده غلطیو باوجود هم مونږ نه شو نظرانداز کولے ځکه چې هم دغه یوه طریقه ده چې مونږ پرې دا مسئله حل کولے شو.

نُکتې

ا. استقرائی تنقید. نقاد د مشرح او مفسر په حېثیت. په حکمی او استقرائی تنقید کښې فرقونه.

ب. تاریخی تنقید. د شیرر نظریه. د شخصیت، د عهد تجزیه.

ج. د حکمی تنقید مثالونه. ایډیسن او جانسن.

د. جدید نقاد. د حکمی تنقید جواز او ضرورت. درجه بندی ضروری ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٣

تر اوسه پورې مونږ په تنقید محض د ادب سره د تنقید د رشتې د زاویې نه بحث کولو. اوس به مونږ د بحث یو بل اړخ شروع کوو.

مونږ تنقید محض په دې غرض لولو چې په کوم مصنف یا کتاب تنقید شوے وي. هغه سره زمونږ دلچسپي وي. خو د تنقید د لُستلو په دوران کښې زمونږ پخپله په تنقید نګار کښې هم دلچسپي پیدا شي. د مثال په طور زمونږ د آرنلډ "ایسیز ان کرټیسزم" د ورډزورتھ یا بائرن او د شیلې یا کیټس متعلق د مفصل علم حاصلولو دپاره مطالعه کوو. او دغه کتاب د یوې ذریعې په حیثیت لُولُو. مقصد مو دا وي چې د دغو شاعرانو په حقله خپلو معلوماتو کښې اضافه وکړو خو د مطالعې دوران کښې دا

کتاب زمونږ د دلچسپي مرکز شي او د ذریعې په خانې د مقصد حیثیت اختیار کړي. دا کتاب د آرنلډ د شخصیت فکر، طریقو او مقاصدو پحقله زمونږ توجه خان ته راکاږي مونږ به د آرنلډ ډېرو خبرو او نتیجو سره اختلاف کوو خو بیا هم د هغه د شخصیت فکر او طریقه تنقید پحقله په دې کتاب کښې زمونږ په دلچسپي کښې هیڅ فرق نه راځي. د آرنلډ ذکر صرف د مثال په طور وشو دا خبره د هر لوئي او رښتینې نقاد په حقله صحیح ده. د دې نه دا نتیجه راوخي چې هر څو که تنقید ادبي مطالعه کښې یوه امدادي ذریعه ګڼلې شي دا صرف یوه ذریعه نه ده بلکې پخپله د ادب یو قسم دے او ځکه په دې حیثیت د غور لاندې د راوستلو جوګه دے.

چونکې شخصیت د ادب بنیادي حقیقت دے نو د دې دپاره مونږ به د نقاد شخصیت اول ګورو. زمونږ غرض به دا وي چې وګورو چې آیا دا نقاد د ترجمان شارح او حکم لګونکي د منصب مستحق دے او که نه. ځکه چې تر څو مونږ په دې مطمئن نه شو مونږ د هغه په خبرو یقین نه شو کولے نو ځکه وړومبے دا کتل پکار دي چې په نقاد کښې کوم کوم ضروري خصوصیات پکار دي. د ټولو نه وړومبے به مونږ په یو نقاد کښې دا ګورو چې دے تر کومه حده د ذهني تربیت او مزاج له اعتباره د یو مکمل نقاد نمونې سره مطابقت لري. او چونکې انسان بالکل

Pukhto.Net پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکمل کېدے نه شي نو ځکه به مونږ دا ګورو چې مونږ ده ته تر کومه حده دَ ده غلطي معاف کولے شو کومې چې ده دَ يو مکمل نقاد نمونې ته دَ رسېدو په لاره کښې کړي دي. هر رښتينے نقاد په ذهني طور بېدار، غوېجه، دَ بصيرت خاوند، تېز ذهن لرونکے او دَ آرنلډ دَ قول مطابق دَ دې قابل وي چې مونږ ته څيزونه لکه څنګه چې وي هغسې وښيي او دَ خپلو تعصبونو او رجحاناتو په رڼا کښې دغه څيزونه کتلو باندې لُستونکي مجبور نه کړي دَ دې مطلب دا شو چې نقاد دې هر قسم تعصباتو نه پاک او غېر جانبدار وي. نه خو دې هغه دَ خپل انفرادي ذوق په وجه او نه دَ خپل علم عقيدې، جماعت، فرقې او دَ قوم له کبله دې خپل ذهن جانبدار کوي. لکه څنګه چې مخکښې عرض وشو انسان بالکل دَ دې تعصباتو نه خالي کېدے نه شي. دَ ليسنګ غُندې لوئے نقاد دَ دې رجحاناتو نه بچ شوے نه دے نو دَ بل نقاد نه به څوک څه طمع ولري. نو پکار دا دي چې مونږ دَ نقاد ذهن په دې سلسله کښې دَ ډېرې محتاطې مطالعې لاندې ساتو او چې کله داسې نخښې ووينو چې نقاد يو يا بل طرف ته کږېږي نو دَ هغې وجوهات دې معلومه کړو او دَ دغه مخصوص مېلان يا رجحان دَ نتيجو په حقله دې دَ هغه دَ تنقيد نه اندازه ولګوو. يو نقاد چې په يو شاعر تنقيد کوي. دَ مثال په طور آرنلډ چې په ورډزورته يا شيلے تنقيد کوي نو مونږ

دې فوراً دا خيال وکړو، چې دَ نقاد دَ دې رويې وضاحت دَ هغه دَ مزاج دَ خصوصياتو نه کېدے شي او که نه. مونږ ته به دا ثابته شي چې کله کله يو ډېر ښکلے تنقيد محض دَ نقاد دَ تعصب له کبله بې قدره شي او مونږ پرې بيا اعتبار نه شُو کولے. دَ دې يو زبردست مثال دَ جانسن تنقيد کښې موندلے شي. جانسن چې هر کله په هغو ليکونکيو تنقيد کړے دے کوم چې دَ ده خوښ دي، يا چې دَ کومو ليکونکيو مقاصدو او طريقو سره دَ ده اتفاق او همدردي ده. نو هغه وخت دَ ده تنقيد بې شکه چې ډېر ښه او قابل داد دے خو چې چا سره دَ ده څه اُصولي اختلاف وه دَ هغه په حقله دَ ده تنقيد غېر متوازن دے. پوپ او ايډيسن دَ ده خوښ وو، ځکه چې ده سره ئې نظرياتي اتفاق وه. ملټن سره دَ ده سياسي اختلاف او ګرے سره ئې ذاتي او ادبي اختلاف وه. ځکه ئې هغه دواړه ستائيلي او دا دواړه غندلي دي. دا اعتراض په کولرج هم واردېږي. دَ شاعرانه وجدان او بصيرت له اعتباره کولرج دَ انګريزي دَ بهترينو نقادانو نه يو دے. ولې هغه دَ خپل مابعد الطبيعاتي مزاج او دَ ځنو ليکونکيو دَ هغه احترام له کبله کوم چې دَ اوولسمې او اتلسمې صدي کلاسيکيانو دَ يونان او روم دَ ادب کولو، دې کوشش کښې اکثر ناکام شوے دے چې مونږ ته څيزونه لکه څنګه چې دي هغسې وښيي. دَ شيکسپئير په حقله دَ هغه دَ تنقيد ډېره ستائنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي. خو د خپلو ټولو خوبيو باوجود دغه تنقيد کښې ډېره لويه مبالغه ده. يو بل مثال مونږ ته پخپله دَ آرنلډ دَ تنقيد نه حاصلېږي. آرنلډ هسې خو دَ غېر جانبدارۍ دَ ټولو نه لوئے وکيل وه خو خپل علم او دَ آکسفورډ تربيت هغه په دې مجبور کړو چې يوناني استاذانو له خامخا غېر ضروري اهميت ورکړي. هغه يو خط کښې مس آرنلډ ته ليکلې دی "شيکسپئير دَ هومر نه دومره وروستو دے لکه چې عدم کمال دَ کمال نه وروستو وی" دغسې دَ سکاټ پحقله دَ هغه دَ فېصلو نه دا معلومېږي چې هغه دَ کلاسيکي ادب دَ "مکملتيا" قائل وه.

مونږ نور په دې مسئله څه نه وايُو دَ دې دومره بحث نه به دا ښکاره شوے وی چې دا تعصبات اکثر دَ نقاد ذهن داسې متاثر کړی چې دَ هغه تنقيد غېر متوازن شی او هغه غېر جانبداری پرېږدی. نو ځکه دَ هر نقاد دَ لُستلو په وخت کښې مونږ ته پکار دی چې دا اندازه ولګوو چې دَ ده تعصبات څه دی او دغه تعصبات مونږ تر کومه حده معاف کولے شو.

د نقاد خصوصيت محض دَ هغه طبعي قابليت نه دے ځکه دلته اوس بل سوال دَ هغه دَ علم پېدا کېږي.

دا کېدے شی چې کله کله ادبي مسائلو کښې دَ يو کم علمه لُستونکی چې څه فني تربيت ئې هم نه وی، فېصله ډېره ښه او په ځائې وی او داسې هم کېدے شی

چې دَ دغو فېصلو په وجه دې څه ادبي مقام هم بيامومی. ولې دا يو حقيقت دے چې دَ منظم تنقيد دپاره علم او فني تربيت بې انتها ضروری وی او دَ تعليم نه دلته مطلب دَ علم تحصيل او دَ ذهن تربيت دے. علم ناقد ته دَ نظر وسعت او دَ فېصلې دپاره يو مخصوص بنياد ورکوی او ذهني تربيت دَ هغه دپاره ځکه ضروری دے چې دَ ذهن دَ تربيت په وجه ناقد دَ دغه علم نه فائده او کار واخلی. دَ مفسر او مشرح په حېثيت به دَ هغه اهميت دَ هغه دَ علم په نسبت وی چې څومره زيات دَ هغه علم وی دومره به هغه ښه مفسر او ښه مشرح وی که نه وی نو دَ هغه خبرې که هر څومره خيال انګيزې او دلچسپې وی هيڅ قدروقيمت نه لری.

ځکه اوس دلته دَ ايډيسن مثال ورکول مناسب دی هر څو که مونږ دَ ايډيسن دا عقيده نه منو چې "ايليډ" او "اينيډ" دَ رزميه شاعرۍ حتمي قوانين ښيی ولې بيا هم مونږ له دا ياد ساتل پکار دی چې دَ ملټن په "پيراډائز لاسټ" باندې تنقيد کول دَ يو داسې نقاد کار وه چې هغه دَ هغو استاذانو مطالعه کړې وے کوم ته چې ملټن خپل استاذان وئيل. او په دې دليل دَ يو نقاد دپاره چې په يوه ډرامه يا ناول باندې تنقيد ليکل غواړی، دا لازمی ده چې دَ دنيا دَ لويو ډرامو او ناولونو سره واقفيت ولری مونږ به دَ آرنلډ دې وېنا سره خامخا اتفاق کوو چې دَ يو نقاد دپاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

که نه وی نه وی نو دومره علم خو پکار دے چې هغه دَ خپل ادب نه علاوه دَ یو بل ادب سره هم واقف وی. دا ادب چې دَ هغه دَ خپل ادب نه څومره ډېر مختلف وی دومره به ښه وی. دَ آرنلډ دا خبره هم مبالغه آمېزه نه ده چې دَ دې نه علاوه دَ یو رښتینی نقاد دپاره خامخا دَ یورپ دَ ښه ادب او دَ زوړ مشرق دَ ادب علم لرل فائده مند وی. هم دَ یو ادب مطالعه او علم به خامخا دَ نظر تنګی او فېصلو کښې عدم توازن پېدا کوی.

دَ نقاد دپاره ذهنی تربیت ډېر زیات ضروری دے ځکه چې دَ ذهنی تربیت ډېر لوئے عملی اثر وی. دَ یورپ او امریکې تبصره نګارانو کښې هم دغه کمے دے. یو نوے ناول چاپ شی او دوئ پرې تبصره لیکل شروع کړی، دې ناول کښې ښه څیزونه هم وی خو دغه تبصره نګاران ئې دومره وچت کړی چې دَ دغه ناول نګار په وړاندې سکاټ او ډکنز محض مبتدیان ښکاره کړی. څو کاله تېر شی او دَ دغه عظیم ناول او دَ دې عظیم ناول لیکونکے دَ خلقو هېر شی او بیا دغه تبصره نګاران یو بل لیکونکے دَ "عظیم" ثابتولو کوشش شروع کړی. دَ دې وجه دا ده چې دغه تبصره نګارانو ته دَ خپلو فرائضو او دَ خپلو الفاظو دَ قدروقیمت احساس نه وی او دَ دوئ دَ ذهنی تربیت دَ کمی په وجه دوئ کښې توازن نه وی دا صحیح ده چې دَ دې مرض مکمل علاج صرف علم او ذهنی تربیت کښې دَ

اضافې په ذریعې ممکن نه دے ولې دا خو کېدے شی چې علم او ذهنی تربیت کښې اضافه به تر ډېره حده هغه توازن او سنجیدګی پېدا کړی چې دَ هغې نه بغېر تنقید یو بېکاره شے دے.

دَ یو فنکار دَ کتاب لُستلو په وخت کښې ډېر داسې څیزونه دی چې دَ هغو خیال ساتل پکار دی. مونږ به دَ هغه دَ ذاتی خصوصیتونو او دَ هغه دَ علم نه ځان خبروؤ او ځان به په دې هم پوهوؤ چې دغه خصوصیتونو او دغه علم دَ یو مصنف په تصنیف دَ محاکمې په باره کښې نقاد سره څومره امداد کړے دے. یا دَه ته ئې کوم مشکلات پېدا کړی دی. مونږ به دَ نقاد دَ هرې جانبداری اندازه لګوؤ. دَ دغه جانبداری اصلی وجه او نتیجه به په ډېر احتیاط ګورو. مونږ به دَ هغه دَ فېصلو بنیادونه څېرو او هغه معیارونه به سنجوؤ دَ کومو په بنیاد چې هغه په صراحت یا په محسوس کېدونکی انداز کښې خپله فېصله کړې ده. مونږ له پکار دی چې دَ هغه دَ کتاب عام روح نظر انداز نه کړو. یو نقاد کېدے شی چې محض دَ یو مصنف دَ تشریح او تفسیر او هغه سره دَ انصاف کولو په غرض تنقید کړے وی او دا هم کېدے شی چې یو نقاد محض دَ دې دپاره چې دَ دغه کتاب په بانه خپل علم او قابلیت ظاهر کړی، تنقید وکړی. یو نقاد مخلص او متوازن هم کېدے شی. چې غرض ئې دا وی چې دَ یو مصنف

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوبۍ دې بيان کړي. او داسې هم کېدے شي چې يو نقاد محض د مصنف د غلطيو نيولو او د هغه د تنقيص دپاره تنقيد وليکي. مونږ د ايډيسن د تنقيد پحقله که هر خيال لرو خو مونږ له دا کتل پکار دي چې د هغه لهجه ډېره خوشگواره ده. د هغه دا عقيده وه چې د يو رښتينی نقاد فرض دا دے چې د نقصونو په ځائې د خوبيو تلاش کوی. د دې عقيدې لاندې هغه خپل لوئی فرض دا گڼلی وو چې د يو ليکونکی پټې خوبۍ معلومې کړي. او دنيا ته هغه څه وښيی چې د مشاهدې استحقاق لري. د دې په مقابله کښې د لارډ جيفرے تنقيد دے چې د خوشگوار متضاد هر اسم صفت پرې حاوی کېدے شي. د لارډ جيفرے خيال د پروفېسر سينټسبری په الفاظو کښې دا دے لکه چې "هر مصنف نقاد ته پرے په غاړه راوړاندې کېږی خو (صرف خاص رعايت) ئې د پانسی کېدو نه بچ کړی" دا خيال د پروفېسر سينټسبری د رائې مطابق چې څومره احمقانه دے دومره متکبرانه هم دے او لا تر اوسه متروک شوے نه دے. هم د دې د لاسه تنقيد ته غټ نقصانونه رسېدلی دی. يو خو ئې هغه خلق د تنقيد نه برگشته کړی دی کوم چې د تنقيد مخالف نه وو او بله دا چې پخپله نقاد ئې هم د خپلو فرائضو په سلسله کښې گمراه کړے دے. د دې نه هيڅوک انکار نه کوی چې ځنې صورتونو کښې دا نقادانه سخت گيری جواز هم لري او نه به څوک دا خبره غلطه

وگڼي چې که کلانکاری همېشه دپاره غلط کار دے نو بې خايه رحمدلی هم هيچرې ښه کار نه دے. خو اوس مونږ لا په دې سوال څه بحث نه کوو. اوس مونږ صرف د دې خبرې په اهميت زور اچول غواړو چې د نقاد د ليک روح د هغه د کتاب په خصوصياتو کښې شامل کړې شی او دا روح چې په کومه طريقه د هغه په فېصلو اثر اچوی هغه دې د نظر لاندې وساتلے شي.

نُکتې

ا. تنقيدی ادب د ادب يو قسم دے. د شخصيت عناصر.

ب. د نقاد دپاره ضروری څيزونه. بصيرت، غېرجانبداری، علم.

ج. د نقاد د مطالعې په وخت کښې د غور قابل څيزونه.

Pukhto.Net

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤

دَ ادب دَ نورو قسمونو غُندې تنقيد کښې به هم مونږ دَ هر ليکونکي په حقله دَ خپل علم دَ زياتولو او يقيني کولو دپاره تقابلي مطالعه کوؤ. مونږ به دَ هغه کتاب دَ نورو نقادانو چې هم په دغه موضوع کتابونو، ليکونو، ادبي عهدونو يا دَ ادب په هم دغه قسمونو ئې ليکل کړي وي، ليکونو سره مقابله کوؤ. او په دې طريقه به دَ هر يو نقاد خصوصيت محسوس کوؤ، مونږ به صرف دې ته نه ګورو چې دوئ په نتيجو کښې اختلاف کړے دے او که اتفاق. مونږ به دَ هغه ذاتي رويه، موضوع ته دَ هغوی رسائي دَ مزاج تبديلي سره په ښو خبرو زور اچول

او ښې نظر انداز کول، دَ هغوی طريقې، معيارونه، مزاج او ذوق هم يو بل سره مقابله کوؤ. دا ټولې خبرې دَ يو نقاد په انفرادي مطالعه نه شي کېدے. په دې طريقه به چې مونږ کومو نتيجو ته ورسو هغه نه يواځې خان له دلچسپې دی بلکه په دې وجه هم ډېر لوئے اهميت لری چې دَ دغو نتيجو نه به مونږ دَ هر يو نقاد خصوصيتونه دَ نقاد کردار علم او مقاصد سره متعلق کولے شو.

مونږ چې څومره څومره دا تقابلي مطالعه کوؤ، نو دومره به مونږ ته په تنقيدی خيالاتو کښې اختلافات راڅرګنديږی او لکه چې اول عرض شوے دے مونږ ته به دا احساس وشی چې دا نقادان دَ ادب دَ بنيادی خبرو په حقله هم خپلو کښې متفق نه دی او دا هغه شے دے (لکه چې ما مخکښې هم عرض کړے دے) چې دَ تنقيد دَ بې قدری او نفرت دپاره ذمه وار دے.

د تنقيد برخلاف يو غټ دليل دَ دې حقيقت نه پېش کېږی چې معاصرانه تنقيد هيڅرې هم دَ يو تخليق پحقله ښه يا بده داسې رائې نه ده ورکړې چې بيا وروستو نقادانو دَ هغې ترديد نه وی کړے. *(ايډنبراريو يورز دَ کولرج مشهور نظم "کرستابل" دَ ورډزورتھ "ام مورټيليټي اوډ" او دغسې دَ کيټس ټوله شاعری کړله آرنلډ دَ ورډزورتھ دَ نظريې قائل وه. خو دَ ټيني سن دَ شاعری ئې ملمت کولو).*

اکثر حالاتو کښې دا تنقيدی اختلافات محض

(c) ketabton.com: The Digital Library

ذاتي وي که داسې وي نو دا اختلافات هم دَ دلچسپۍ څه عنصر لري. او مونږ له پکار دي چې ئې قبول کړو. خو دا اختلاف عام طور سره اجتماعي او ډلئيز هم وي. عام طور سره دَ يوې زمانې او نظريې په نقادانو کښې اتفاق رائې او دَ مختلفو زمانو او نظريو په نقادانو کښې دَ رائې اختلاف موندے شي.

د دې وجه هغه انحصار دے کوم چې دَ هرې زمانې ادب دَ خپلې زمانې په ژوند لري. تنقيد هم لکه دَ نور ادب په شان که يو خوا دَ شخصيت اظهار کوي نو بل خوا دَ خپلې زمانې روح هم په کښې صفا ځلېږي.

په دې طريقه زمونږ دَ مطالعې مرکز دَ انفرادي نقاد په ځائې دَ تنقيد تاريخي مطالعه شي. دا مطالعه هم ډېره دلچسپه ده ځکه چې دَ تنقيد تاريخ دَ داسې تبديليو دَ مثالونو نه ډک دے چې دَ انسان دَ ادب تصور، دَ ادب مقاصدو، دَ ادب اُصولو او معيارونو کښې راغلے دے.

د مختلفو نمائنده ليکونکيو په حقله په تنقيدي رائې کښې چې کومې تبديلۍ راغلي دي دَ هغې مطالعه هم ډېره دلچسپه ده. دَ دې سلسلې دَ ټولو نه روڼ مثال دَ شيکسپئير په حقله په تنقيدي رائې کښې اختلاف دے خو زه به دَ شيکسپئير په ځائې دَ جان بن ين John Bunyan مثال ورکړم. دَ اتلسمې صدۍ نقادانو دَ خپل کلاسيکي ذوق او دَ فن په حقله دَ خپلې تنګې نظريې په وجه دَ جان

بن ين دَ دې کتاب هڅو څه نوټس وانه خستو او که چا پرې څه وليکل (لکه جانسن او سوفټ) نو هم ئې ورته ډېر سپک نظر وکړو. ينګ هيوم، برک او تر دې چې کوپر هم دَ ده غندنه وکړه. خو دَ نولسمې صدۍ په ورومبيو دېرشو کالو کښې دا رجحان ناڅاپه بدل شو او مونږ ميکالے دَ "پلګرمز پراګريس" په تعريفونو کښې مصروف وينو. او تر اوسنې زمانې پورې هم دغه رجحان دے او ګوس او سټوپ فورډ بروکس دَ جان بنيان په تعريفونو نه مړېږي. تنقيدي خيالاتو کښې دَ دې تبديلۍ وضاحت به مونږ څنګه کوو. دا دَ يو يا بل نقاد دَ ذاتي خوښې يا ناخوښې خبره نه ده بلکه په دې تبديلۍ کښې هغه ټول اثرات شامل دي چې يو نيم سل کالو کښې ئې ادبي طريقې او ذوقونه بدل کړه. دَ دې تبديلۍ ذمه وار دَ ادب نه بهر هغه ټول عوامل هم دي. چې دَ انګلستان دَ خلقو مذهبي او اخلاقي خيالات ئې بدل کړل او په دې طريقه ئې هغه اثرات پېدا کړه چې ادب ئې متاثره کړو. دَ ژوند او ادب شهود خپلو کښې يو تر بله داسې متعلق دي چې دَ جان بنيان په حقله دَ نقادانو په رائې کښې دَ دې تبديلۍ دَ وضاحت دپاره دَ انګرېزي ادب او انګرېزي سماج دَ دواړو دَ تاريخ دَ مطالعې ضرورت دے.

د تنقيدي رائې دَ ارتقاء دا تاريخ په دې طريقه دَ ادبي تخليق دَ تاريخ يوه حصه شي. مونږ دَ ټولې اتلسمې صدۍ دَ تنقيد دَ کلاسيکيت دَ دور نه دَ رومانيت دَ غلبې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر وخته پورې د ادبي تاريخ يوه حصه ګڼو. د اګستن دور د مرکزي کردار اليګزنډر (پوپ) او د هغه د ادبي مقاصدو په حقله تنقيدي رائې کښې تدريجي تبديلي او بيا د دې رائې مطلق استرداد داسې څيزونه دي چې موږ ترې د ارتقائي دور TRANSITIONAL PERIOD د تاريخ په سلسله کښې ډېر کار اخستے شو.

د دې ثابتولو دپاره داسې نور هم ډېر مثالونه پېدا کېدے شي چې تنقيدي تاريخ د ادبي تاريخ نه صرف يوه حصه ضميمه او تکمله وي بلکې زه خو به دا هم ووايم چې د ادب په حقله د تنقيدي رائې د بدلېدلو دا تاريخ د ادبي تخليقاتو يو ډېر اهم تفسير او تشريح هم وي. ادبي تاريخ کښې د تبديليو په اُصولو د خان پوهولو دپاره به موږ خامخا د تنقيدي تاريخ نه استفاده کوؤ.

دلته د څنو اهمو خبرو تذکره ضروري ده. لکه چې ما مخکښې ونيلي دي. تنقيد طبعي طور سره قدامت پسند وي. نقاد عام طور سره د ماضي نه رهنمائي حاصلوي. د زړو لارو نه د بغاوت ملګرتيا ډېره کمه کوي. څکه د تبديلي هر دور کښې د تخليقي او تنقيدي قوتونو تر مېنځه جګړه شوې ده. دا جګړه د هغه لوئي کشمکش يوه حصه ده چې د ژوند په هره شعبه کښې د اختيار او ازادۍ، جدت او روايت، انفراديت او قانون او د زوړ او نوي تر مېنځه هر وخت روان وي. ادب کښې هم د ژوند د نورو

مېدانونو غُندې کله د تنقيد وار وي چې خلق په زړو لارو چارو روان وي او کله د تخليق چې ناقراره تخليقي قوتونه د خپل ځان د اظهار دپاره نوي مېدانونه لټوي. تنقيدي رائې چې سخته شي او مذهبي عقيدې ته ورسي نو بيا څه نه څه "بدعتونه" داسې شروع شي چې په يو دور کښې که وکړلے شي نو بل دور کښې ورته د قانون درجه ورکړلے شي. ادب کښې هم لکه د ژوند د نورو شعبو که يو طرف ته د اختياراتو د ناجائز استعمال نه آمريت پېدا شي نو د ازادۍ غلط استعمال انارکي جوړه کړي. ادبي تاريخ نه دا ثابتېږي چې د تنقيد په وجه د ادب مفادو ته نقصان رسيدلے دے خو د دې دا مطلب نه دے چې تنقيد دې وغندلے شي. که د نقادانو منلے شوے وے نو نه به د شيکسپئير ډرامې وے او نه به روماني تحريک. خو د دې برعکس د دې نه به هيڅوک هم انکار ونه کړي چې که چرې د نقادانو د قانونونو خيال ساتلے شوے وے نو د شيکسپئير د ډرامو او د روماني تحريک څنې ډېر نمايان نقائص به هډو پېدا شوي نه وو.

دا خبره ياد ساتل پکار دي چې د ادبي ارتقاء په سلسله کښې تنقيد بې د دې نه چې ادب ئې بې سره کېدو ته نه دے پرېښے يا ئې د ادب رهنمائي کړې ده نور خاص کردار نه دے ادا کړے. تنقيد نه خو څه محرکات پېدا کړي او نه جدتونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تنقید کله خو ډ یو نوی ادبی تحریک ملګرتیا کړې ده او کله کله تری مخکښي شوے هم دے خو عام طور سره تخلیق مخکښې او تنقید ورپسې . او چې کله دا ترتیب بدل شوے دے نو نتیجې نی څه ډېرې خوشګوارې نه وے خکه چې ډ یو خاص نظام او قانون مطابق تخلیق شوی ادب کښې به خامخا تصنع او آورد راخی. تر دې حده چې که یو شاعر نقاد هم وی او شاعر هم، نو ډ هغه شاعری به هغه وخت بنه وی کوم وخت چې دې ډ خپل مزاج او ذوق ډ اثر لاندې وی او دا خیال نې نه وی چې زه ډ یوې نظرېې ډ اثبات دپاره شاعری کوم. ډ ورډزورته، آرنلډ او والټ وټ مین نومونه دې سلسله کښې ډ مثال په طور پېش کېدے شی. نو خکه عامه ادبی ارتقاء کښې به تنقید خامخا ډ تخلیق نه وروستو وی. ډ هر نوی ادبی تحریک به خامخا تنقیدی مخالفت کېږی. خو تنقید اخر کښې خان نوی اُصولو او نوؤ نظریو سره اموخته کړی. او بیا ډ نقاد لویو فرائضو کښې دا هم شامل شی چې دغه نوی اُصول جمع کړی. ډ دغه اُصولو ډ بنیادونو تحقیق وکړی او ډ هغې تشریح شروع کړی.

نُکتې

ا. ډ نقادانو تقابلی مطالعه.

ب. ډ لیکونکیو په حقله تنقیدی رائې کښې تبدیلی او ډ هغې جواز.

ج. ډ تنقید تاریخ ډ ادبی تاریخ حصه ده.

د. تنقید او تخلیق.

Pukhto.Net

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵

د تنقید منظمه مطالعه کښې چې د کومو خبرو خیال ساتل پکار دی د هغو په حقله ما خنې معروضات پیش کړل اوس د تنقید عملي اړخ باندې بحث کول پاتې شو.

دې سلسله کښې دوه حقیقتونه نه شی نظرانداز کېدے. که یو طرف ته د ټولو جدیدو نظریو باوجود هم محاکمه تر اوسه د تنقید غرض ګڼل پکار دی نو بل طرف ته د دې محاکمې له کبله چې کومې نتیجې راوځي، هغه دومره متنوعې او غیر یقیني دی چې څه خاص فائده ترې نه ولاړېږي. د دې حقیقتونو په وجه که څوک دا وګڼي نو حېرانېدل نه دی پکار چې هر څو کبه نقاد ته په خپلې رائې د قائم پاتې کېدو حق دے او دا حق هم ورته شته چې څومره کولے شي خلق دې خان سره په خپله رائې کښې شریک کړي، خو هغه د مانتین په الفاظو کښې د هرې رائې دپاره هم د هغه وزن متضاده رائې هم وی. تنقید مجموعي طور سره یو داسې عمل دے چې خپل خان پخپله منسوخوی او د ادبي قدرونو د جوړولو په سلسله کښې په هیڅ فائده نه شی راتلې د نقاد تحکیم او د محاکمې د

قابلیت په حقله خو هر څوک خبرې کوی خو لوئے سوال دا دے چې آیا نقاد په ربښتوني معنو کښې حَکَم وی هم او که نه محض او محض یو "وکیل" وی.

په دې طریقه مونږ دې بحث ته راشو چې آیا ټول ادبي تنقید د ذریعې او نوعیت په لحاظ یو ذاتي شے وی او که نه؟ که زه د یو کتاب په حقله چې ما لُستلو یو رائې څرګنده کړم نو دا زما ذاتي رائې ده او بس. که یو بل سړے له ما نه متضاده رائې څرګنده کړي نو دا به د دوؤ لُستونکیو انفرادي رائې شي. که یو دریم لُستونکے راشی او د دې دوؤ کښې یو سره اتفاق وکړي یا دواړو سره اختلاف وکړي نو دا پرې درېمه انفرادي رائې شی. دا د تنقید په وړه پېمانه یو مثال دے. یو پېشه ور نقاد به پرې راپاڅي یوه خاصه ژبه او خاص اصطلاحات به استعمال کړي. د اُصولو معیارونو او حوالو یو انبار به ولګوی. خو دے به هم لکه د وړومبی لُستونکی د خپلې خوښې او ذوق نه خان نه شی خلاصولے او د ده د دې تنقید اصلي منبع به هم هغه ذاتي خوښه وی. اوس سوال دا پیدا کېږی چې آیا تنقید د ذاتي خوښې او ناخوښې او د نقاد د خودسری او تلون د اعتراضونو نه بچ کېدے شی. آیا تنقید د ذوق ذاتي خوښې یا ناخوښې (چې د هر نقاد د ځُرت سره بدلېږی رابدلېږی) نه بغیر هم څه شے دے؟

پخپله په نقادانو کښې داسې ډېر خلق شته چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی دا وائی چې مونږ که هر څو دَ اُصولو او معیارونو خبرې وکړو او دَ تنقید نه دَ ذاتی عنصر دَ لرې کولو هر څومره کوشش وکړو، تنقید بیا هم بنیادی طور سره یو داخلی او تاثری نوعیت لری. ځکه ښاغلے اینډرولینګ وائی چې دَ لُستلو قابل تنقید صرف هغه وی چې "دَ یو جدت پسند طباع او تعلیم یافته ذهن ردعمل دَ شهکارونو په حقله بیانوی". او دَ اناتول فرانس دَ وینا مطابق یو دیانتدار استاد له پکار دی چې دَ دې زړې خبرې چې "ښاغلیو! زه به نن تاسو ته دَ پیسکل، راسین یا شیکسپئیر پحقله څه وینا کوم". په ځائې دا ووائی چې "ښاغلیو! زه به نن تاسو ته دَ پیسکل، راسین یا شیکسپئیر په حقله خپل تاثرات بیانوم."

خو که مونږ لږ غور وکړو نو مونږ ته به ثابته شی چې په دې ذاتی تاثراتو او فېصلو کښې هم دَ قدروقیمت فرق وی ځکه چې دغو فېصلو کونکیو کښې هم دَ قدر و قیمت فرق وی.

هر لُستونکی ته دا حق دے چې دَ نورو خبرو غُندې دَ ادب پحقله هم خپله ذاتی رائې ولری. خو ادب کښې دا نه شی کېدے چې دَ یو لُستونکی رائې دې دَ بل لُستونکی دَ رائې سره په وزن کښې هم یو شان وی. دَ ښاغلی لینګ ډېرو ادبی خبرو او ډېرو ادبی رایو سره به سړے اختلاف وکړی خو دغه خبرې او رائې بیا هم دَ یو عام سړی دَ خبرو

او رایو نه دَ زیاتې توجه مستحقې وی ځکه چې دا دَ ښاغلی لینګ خبرې او رائې دی، چې هغه "یو طباع او تعلیم یافته ذهن" لری. دغسې که دَ ښاغلی اناتول فرانس په مقابله کښې یو بل سړے دَ پیسکل راسین او شیکسپئیر په حقله خپل تاثرات بیانوی نو مونږ به دَ اناتول فرانس خبرو ته ډېرې توجه سره غوږ ږدو. ځکه چې اناتول فرانس که مونږ ته هر څه وائی خو کم از کم مونږ په دې پوه یُو چې هغه دَ امتیازی بصیرت او پوهې خاوند دے او چې هغه مونږ ته کوم تاثرات بیانوی هغو کښې به دغه خاصیتونه خامخا وی. لارډ جیفرے دَ سکاټ په حقله یو مضمون کښې لیکی "هر کله چې دَ شاعری مقصد مُسرت ورکول دی نو یوه محفوظه وینا به دا وی چې هغه شاعری ښکلې وی چې دَ لُستونکیو ډېر تعداد ته په ډېر مقدار کښې مُسرت ورکوی" دَ لارډ جیفرے دا وینا دَ تردید دپاره هیڅ ثبوت ته اړه نه لری. دا کېدے شی چې سل کسان دې "ده ایبسنټ مائنډډ بیګر" (THE ABSENT MINDED BEGGAR) خوښوی او صرف دَ یو لُستونکی "لسی ډاس" (LYCIDAS) خوښ وی. دَ دې دا مطلب نه شو چې دا سل کسان به دَ دې نه هغه نتیجه راوباسی کومه چې ترې لارډ جیفرے راوکښلې ده. زما په خیال به هیڅوک هم دا جرات ونه کړی چې دَ "بین تهم" (BENT HUM) فلسفه دې په ادبی مېدان کښې نافذه کړی. او

(c) ketabton.com: The Digital Library

عامه خوښي یا شهرت دې د ادبي خوبیو معیار وګرځوی او دا دې ووائی چې یو ادب پاره یا یو تصویر یا یوه نغمه دې په دې ښه وګڼلې شی چې د تعلیم یافته کمو کسانو په ځائې د غیر تعلیم یافته ډېرو کسانو خوښه ده کوم خلق چې د ذوق د لامحدود "تنوع" قائل دی او دا وائی چې د ډېرو خلقو خوښ څیز به خامخا ښه وی. هغوی له د تنوع کیفیت او نوعیت هم منل پکار دی او بائده دی چې هغوی په تربیت یافته او غیر تربیت یافته او ښه او بد ذوق کښې په فرق ځان پوه کړی ځکه چې:

که از مغز دو صد خر فکر انسانے نمی آید

په دیو خبرو د غور په نتیجه کښې به یقیناً ځنې غلط فهمی چې د ادبی تنقید په سلسله کښې پیدا کېږی لرې شی. دا صحیح ده چې دا خبرې په نقادانو کښې د اختلاف په مسئله څه رڼا نه ګُرځوی. په دې مسئله به مونږ اوس بحث کوؤ. خو ورومبے د ادب په باره کښې د خپلو ذاتی رویو په حقله څه وئیل غواړو.

لکه څنګه چې ما مخکښې عرض وکړو که زه د یو کتاب د قدروقیمت په حقله یوه رائې ښکاره کړم نو دا محض زما ذاتی رائې ده او بس. دا رائې به زه لرم او پرې به قائم یم. که د دې رائې څه اهمیت دے نو صرف دا چې دا د یو سړی د ذاتی ذوق ردعمل دے. خو دلته یو سوال پیدا کېږی چې د هغه له رویه د انفرادی ذوق په دې

حقیقت یوه نوې رڼا پرېوځی. آیا ما چې د دې کتاب په حقله کومه رائې قائمه کړې ده دا نه بدلېدونکې ده، زه ئې هم نه شم بدلولے؟ آیا دا یوه داسې رائې ده چې ما دپاره مکمل طور سره مطمئن کونکې ده. زه وایم چې دې کتاب ما له خوند راکړو خوشحاله ئې کړم یا درد ئې راته راوړسولو، او بس دغلته خبره ختمه شوه. خو آیا خبره رښتیا دغلته ختمېږی، نه هیڅرې نه. لکه چې سینټ بو وئیلی دی اصلی سوال دا نه دے چې آیا دې کتاب مونږ له خوند راکړے دے. خوشحاله کړی ئې یُو، یا ئې راته درد رارسولے دے. بلکه اصلی سوال دا دے چې آیا مونږ دغه خوند اخستو کښې خوشحالېدو کښې یا زهیرېدو کښې په حقه وو او که نه؟ سوال یواځې دا نه دے چې د یوې ادب پارې نه مونږ څومره حظ حاصلولے شو بلکې سوال د دغه حظ د اخستلو د جواز هم دے.

زمونږ خپلې ذاتی خوښې ناخوښې وی او که د دوئ تجزیه وشی نو دا به څرګنده شی چې د دوئ جړې په مزاج کښې دومره ژورې ننوتې وی او دهنی او اخلاقی عناصرو کښې چې کردار ترې جوړېږی، داسې انښتې وی چې قابو کښې ئې راوستل مشکل ښکاری نو لرې کول ئې ناممکن دی. ولې په دې خو هر څوک پوهېږی چې یو څیز خوښول یا زښتول یوه خبره ده او د دې خوښولو یا زښتولو په جواز مطمئن کېدل بالکل بیله خبره ده. اکثر خلق د

Pukhto.Net

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادب مختلفو اصنافو سره خپل تعلق څه داسې ګڼي چې بس خپله ذاتي خوښه او خوشحالي د ادب د سنجولو اکې یو معیار شماري او ځان په دغه فرق نه پوهوي: خو دا فرق چې محسوس کړې شي نو بیا د غور او فکر دپاره ډېر وسیع مېدان پېدا شي. مونږ په دې ښه پوه یُو چې کوم وخت مونږ د خپلې ذاتي خوښې یا ناخوښې په رڼا کښې په یو کتاب رائې ښکاره کوؤ او دا ذاتي خوښه نه سنجوؤ نو مونږ د کتاب نه زیاته د خپل ځان په حقله رائې ښکاره کوؤ. په دې صورت کښې د ذاتي تاثراتو په حقله د اناتول فرانس هغه رائې بالکل معقوله ده. خو مونږ په دې هم پوهېږو (هر څو که د دې اعتراف دپاره لږ جرات پکار دے) چې په داسې رائې کښې مونږ خپلې کمی او خامی هم ښکاره کوؤ. مونږ د یو ادب پارې خوبی هغه وخت هم منو چې مونږ ترې حظ نه شو حاصلولے. داسې کېدے شي او هر وخت کېږي چې یوه ادب پاره د خپلو خوبیو په وجه مونږ ته خوشحالي، خوند یا درد راکولو کښې ناکامه شي یا کله کله دغه ادب پاره مونږ له زړه ستړے کړي او مونږ ترې نفرت کول شروع کړو ځکه چې د ادب د عظمت نه حظ حاصلول د ډېر محنت کار دے. او دا کېدے شي چې د خپلې ناراستي، بې التفاتي یا د محنت دپاره د نه تیارېدو په وجه یا خو مونږ د دغه محنت کولو دپاره رضا نه یُو او یا د خوارۍ کولو قابلیت نه لرو او مونږ دا ښه وګنړو چې

هغو کمترو او ټیټو څیزونو ته توجه ورکړو چې د خپلې کمترۍ او ټیټوالي له کبله د پوهېدو او حظ اخستلو دپاره لږه خواري او لږ محنت غواړي. ولې که مونږ ادبي کلچر ته ژوند کښې څه سنجیده اهمیت ورکوؤ، نو مونږ به محض د دې کمترو څیزونو په توجه او لُستلو ځان نه مطمئن کوؤ. اوس که مونږ دا عادت جوړ کړو چې د خپلو لُستلو شوو کتابونو پحقله دوباره غور کوؤ او دا اراده کوؤ چې ځان به د هغو جذباتو نه چې د کتاب د مطالعې په وخت کښې مونږ کښې راپېدا شوی وی، لرې کړو نو دا ممکنه کېدے شي چې مونږ په دغو جذباتو تنقیدی نظر واچوؤ. د دغو جذباتو جائزه واخلو او دا فېصله وکړو چې آیا مونږ په دې مطمئن یُو چې دغه جذبات صحیح وو. او آیا مونږ چې کوم حظ د دغه کتاب نه حاصل کړے دے هغه په صحیح طریقه د ښو څیزونو نه اخستل پکار وو او که نه؟ یو بل معیار هم شته او دا هغه معیار دے چې سوونه کاله اګاهو لان جائے نس تجویز کړے دے. د لان جائے نس د تجویز مطابق چې کوم کتاب مونږ د ډېر وخت دپاره لُولُو، خو د هغه کتاب په حقله د ډېر کم وخت دپاره مونږ فکر کولو ته مائل کېږو او دغه کتاب د مطالعې د وخت نه زیات خپل اثر زمونږ ذهن کښې نه شي قائم پاتې کولے نو پکار دا دی چې مونږ دا یقین وکړو چې که هر څو مونږ د دغه کتاب نه ډېر حظ اخستے دے بیا هم دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب دَ معمولي درجې کتاب دے. په دې طریقه مونږ ته دا صداقت روښانېږی چې زمونږ ذاتی حظ او دَ ذاتی حظ په حقله زمونږ محاکمه جدا جدا څیزونه دی دا کېدے شی چې دا دواړه څیزونه کله کله خپلو کښې متفق شی خو دا هم کېدے شی چې کله کله پکښې اتفاق را نهٔ شی. او چې کله پکښې اتفاق رانهٔ شی نو پکار دا دی چې مونږ خپل فرض دا وګڼو چې دَ ذاتی حظ محاکمه په ذاتی حظ مقدمه کړو. او په دې سلسله کښې منظم کوشش وکړو. دا خیال لرل چې مونږ دَ خپلې خوښې او ناخوښې لکه چې څنګه دی دغسې قبولې کړو او یا دَ دغو خوښیو او ناخوښیو لاندې ادبی رائې قائموؤ. دا مطلب لری چې مونږ دې دَ تنقیدی قوت، بصیرت او خیرنې دَ ترقی په حقله ټول امیدونه قطع کړو. په ادب کښې لکه دَ ژوند دَ نورو شعبو مونږ ته دَ دې خبرې ډېر زیات ضرورت دے چې مونږ دې خان له دَ حظ حاصلولو په فن کښې تربیت ورکړو. اوس دا خبره واضحه ده چې تر څهٔ حده پورې مونږ مجبور یُو چې د خپلو جذباتو نه بهر او دَ دې جذباتو دَ اثر نه آزاد څهٔ داسې معیار تسلیم کړو چې پرې دَ قدروقیمت اندازه ولګوؤ. زمونږ لوئے مقصد دا پکار دے چې دَ مطالعې په وخت کښې دغه معیار دَ نظر لاندې وساتو خپلې غلطۍ او کمۍ ومنو او دَ زړهٔ دَ اخلاصه هغو څیزونو ته غاړه کېږدو، چې مونږ ئې دَ ډېرې توجه مستحق وګڼو او خان

ورو ورو دَ دغو څیزونو سطحې ته وچتوؤ او دغسې دَ خپلې محاکمې او دَ ذوق روزنه او تربیت وکړو، چا چې دَ دې مقصد لاندې مطالعه کړې ده او ورته دَ دې نتیجو تجربه شوې ده هغهٔ به دَ دې نه انکار ونهٔ کړی چې هر څو کهٔ دا ډېر لوئے دَ محنت کار دے خو ولې دَ دې محنت عوض هم ډېر زیات وی.

اوس دَ نقادانو په خپل مېنځ کښې دَ اکثرو خبرو په حقله دَ اختلاف مسئله دَ غور کولو دپاره پاتې ده. مونږ تر اوسه دَ تنقید په حقله دغه انتها پسنده نظریه چې "تنقید یو خان منسوخونکے عمل دے" په زړهٔ کښې منو او دا وائیو چې دَ تنقید ټول تاریخ دَ جګړو، تضادونو، دعوؤ او تردیدونو دَ معیارونو دَ جوړولو او دَ ماتولو تاریخ دے. خو آیا زمونږ دا وېنا صحیح ده؟ آیا په ادب کښې دَ محاکمې نتیجې رښتیا هم هغه هومره متنوع، غېر یقینی او بې فائدې وی لکه چې عام طور سره وئیلے شی یا لکه چې عام طور سره په ظاهره ښکاری؟ دَ دې خواب دا دے چې هر څو کهٔ دَ تنقید پهٔ حقله دغه انتها پسنده نظریه کښې تر څهٔ حده صداقت شته، ولې کُلی صداقت نهٔ لری. دا صحیح ده چې دَ تنقید دَ افادیت برخلاف ډېر دلیلونه پېش کېدے شی، خو ولې دا حقیقت هم دَ هېرولو نهٔ دے چې کهٔ یو خوا تنقیدی تاریخ دَ ذوق دَ بدلېدو او دَ تنقیدی فېصلو دَ اوړېدو راوړېدو، واقعاتو او په بنیادی ادبی خبرو کښې دَ

(c) ketabton.com: The Digital Library

متضادو رایو او وېنا ګانو مثالونه پېش کوي. نو بل خوا په نقادانو کښې د مخصوصو شهکارونو د قدروقیمت په حقله د رائې مکمل اتفاق مثالونه هم بېيي. کم تنقیدی رایو کښې اختلاف په ګوته کېدے شي او د هغه اختلاف په بنیاد لویې لویې دعوې جوړېدې شي، نو په دغو رایو او وېناګانو کښې اتفاق او یووالے هم د نظر نه لرې کول نه دي پکار.

په تنقیدی رائې کښې د دې اتفاق د معنٰی لټولو دپاره مونږ ته غور پکار دے. فرض کړئ چې ما د یو کتاب په حقله یوه رائې قائمه کړه اوس د دې رائې د اصلاح یا توثیق دپاره زه کوشش کوم او په دې سلسله کښې زه د بل چا د مدد ضرورت محسوس کړم او دا کتاب شپږو دوستانو ته پرله پسې په دې غرض ورکړم چې دوئ ما د خپلې دیانتدارانه رائې نه خبر کړی او دا دوستان هم داسې وی چې ما ئې محض د دې دپاره چې زما دا تجربه زیاته وسیعه او حقیقت ته ډېره نږدې شي، داسې انتخاب کړی دی چې هر یو په کښې د مزاج، د ژوند او ادب په حقله د خیالاتو او د طبیعت د تربیت په لحاظ د د بل نه مختلف وی او سره د دې هم زه د هر یو د رائې قدر کوم. دا شپږ دوستان چې ماته کومه رائې راکړی نو ډېر امکان د دې خبرې دے چې دا شپږ واړه رائې خپلو کښې مختلفې وی او سهوا له دې نه چې د انفرادی ذوق د اظهار

په حېثیت زما څه مدد وکړی نور څه فائده ترې ما ته نه شي حاصلېدې. خو فرض کړئ چې په دې شپږو رایو کښې چې د نظر د مختلفو زاویو په نتیجه کښې راپېدا شوی وی پینځه رائې په خپلو کښې د اختلاف باوجود هم عملی طور سره د کتاب د قدروقیمت په محسوس کولو کښې یو وی او د موضوع او اسلوب په یو شان خاصیتونو باندې پکښې زور اچولے شوے وی. نو په دې صورت کښې به زما دا احساس بالکل صحیح وی چې تر څه حده پورې د محض شخصیت او د طبیعت د مېلان عناصر دې رایو نه خارج شوی دی او چې څومره په دې خلقو کښې د ذوق د زیات اختلاف سره په رایو کښې زیات اتفاق وی دومره به زما دا احساس هم شدید وی. د هغه بل شپږم چې دوئ سره ئې اختلاف کړے دے د رائې به هم زه د دوئ هومره قدر کوم. خو چونکې د هغه برخلاف د دغو پینځو تنو د رایو وزن وی، نو ځکه به زه صرف هغه یو اختلاف کونکے وګڼم او ډېره اغلبه دا ده چې زه به د هغه په رائې چرته فارغ وخت کښې دا غور وکړم چې د ده د عدم اتفاق وجه څه ده؟ دلته به زه صرف د رائې د اتفاق په اُصولو کار شروع کوم او که دغه متفقه رائې زما د خپلې رائې سره مخالفه وی هم به زه دا ګڼم چې دا متفقه رائې د کتاب د خوبیو په حقله د رهنمایی کولو قابله ده.

د دې مثال نه مونږ په کومه نتیجه رسو. د دې

Pukhto.Net

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره دَ څه خاص دليل يا ثبوت ضرورت نشته، کومه تجربه چې ما په وړه پيمانه وکړه دا په حقيقت کښې په لويه پيمانه شوې ده او هغه خلقو دَ چا نه چې دَ باهمي اختلاف طمع کېږي په ډېرو معاملو کښې يوه متفقه رائې ښکاره کړې ده.

دَ دې مطلب دا شو چې دَ ادب دَ يو خاص مقدار په حقله دَ رائې ورکولو په باره کښې خو نه اوس مونږ صرف دَ انفرادي ذوق فېصلو ته پاتې شُو او نه دَ متصادمو نظريو تضادونو ته. دَ دې په ځائې اوس مونږ نه صرف دَ مختلفو کردارونو او علمي قابليت بلکې دَ مختلفو قومونو، عهدونو او نظريو دَ نقادانو تر مېنځه دَ رايو اتفاق بيامونډو او دَ دغه اتفاق په مقابله کښې نور اختلافات څه خاص ځائې نه لري دَ دې نتيجه څه شوه؟ داسې ادب په کراتو دَ مختلفو او متنوعو ذوقونو دَ امتحان نه تېر شوے دے او هر نوی امتحان دَ دې ادب څه نوې ښکلا او پټ ښانست رابرڅېره کړے دے چې ذوقونو کښې دَ انقلابي تبديليو باوجود هم دې ادب خپل مقام بيلودے نه دے او دَ تنقيدي خاندانونو دَ عروج او زوال نه دا ادب هيڅ متاثره شوے نه دے. ځکه دَ دې ادب خوبي اوس مَحض ذاتي رائې ته پاتې نه دی. دَ دې عظمت منلے شوے دے. ځکه چې دَ داسې استقلال او دوام او دَ داسې دائمي او مستقل اثر وجه صرف عظمت کېدے شي.

ځکه دَ ادب په تاريخ کښې دَ زبردست اهميت هغه خبره چې هيوم ورته دَ داسې کتابونو چې دَ وخت زماني او طريقو تلون پرې څه اثر نه وی کړے او دَ جهالت او حسد باوجود هم ژوندی وو، مستقله ستائنه وائي. مونږ له تسليمول پکار دی. دَ ايليډ او اوډيسي مثالونه دلته بالکل په ځائې دی. هغه هومره چې دوه زره کالو اګاهو دَ ايتهنز او روم خلقو خوښولو نن هم په پېرس او لندن کښې مقبول دے. دَ آب و هوا، حکومتونو، مذهبونو او ژبو په تبديلي دَ هغه شان کښې څه فرق رانغلو. دا الفاظ په ۱۷٤۲ کښې وئيلې شوی وو. خو حقيقت لا تر اوسه هم هغسې دے لکه چې دَ هيوم په ورځو کښې وه. دې نظمونو کښې دَ لُستونکيو نه فاني کېدونکې دلچسپي دَ دوئ دَ عظمت او برترئ ثبوت دے او هم دغه خبره دَ يوناني ډرامې، دَ شيکسپئير دَ ډرامو او دَ دانتے او دَ ملټن دَ تخليقاتو په حقله هم صحيح ده. داسې کتابونه مونږ "کلاسيک" ګڼو ځکه چې دَ کلاسيک ساده تعريف دا دے چې هر هغه کتاب چې دَ وخت دَ امتحان نه تېر شوے وی او دَ خپل استقلال او دوام او دَ افاقي او دائمي زړه راکښون له کبله د خپل غېر فاني ژوند ضمانت ورکوی.

په دې ډول مونږ دَ ادبي تنقيد هغه اُصول ومنو چې ورته "کواډ اُبيکو کواډ سيمپر کواډ اويب اومني بس" Quod ubique quodsemper quod abomnibus وائي لکه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لان جائے نس وائي. "مونږ له عام طور سره هغه الفاظ په رښتونو معنو کښې وچت او اعلی (نوبل او سبلائم) منل پکار دي چې هغه هر چا له هر وخت خوشحالي ورکوي. ځکه چې که يو کتاب پخپلو ټولو لُستونکيو کښې يو شان تاثر پيدا کوي. هر څو که د دغو لُستونکيو پېشې، د ژوند طريقې، د هغوی ارمانونه او مقصدونه، د هغوی عهدونه يا ژبې بيلې بيلې او بدلې وي هم نو د داسې مختلفو لُستونکيو اجماع د دغه کتاب په حق کښې ظاهره شوې رائې نوره هم مضبوطوي".

زه د افاقيت د دې اُصولو د معنو وضاحت دپاره تفصيل نه پېش کوم او نه دې افاقيت سره څه داسې شرطونه تړل غواړم چې د هغو مطلب دا وي چې د دې افاقيت په بنياد کښې کوم صداقت پروت دے هغه دې د خپلې غلطې نظريې سره خلط ملط نه شي چې مونږ ئې اوس ذکر وکړو او مطلب ئې دا وه چې د ادب د قدوقيمت اندازه په لُستونکيو کښې د مقبوليت په بنا لګول پکار دي. دلې يوه نکته ډېره توجه غواړي. ادب کښې دا کوم افاقيت چې مونږ اوس بيان کړو د دې د ټولو نه لوئے خصوصيت هغه طاقت دے چې ادب ته غېر فاني ژوند او دوام بخښي. خو د دائمي ژوند دا طاقت په هغو خوبيو منحصر دے چې هغه د فوري او عام مقبوليت ورکونکيو خصوصياتو نه بالکل جدا وي. دا حقيقت ځنې اهمې

نتيجې پيدا کوي.

د ژوند په هره شعبه کښې د بقا دپاره چې کوم جدوجهد کېږي د هغې لازمي نتيجه دا وي چې کوم څيز د باقي پاتې کېدلو ډېر استحقاق لري هغه پاتې شي او نور ورک شي. دې ته د "بقائے بهترين" اصول وائي. په دې جدوجهد کښې د هر وجود بقا هله ممکنه ده چې دغه وجود Organism خپل ماحول سره د تللو او د خان بدلولو استعداد لري. هر کله چې يو وجود د بدلېدونکي ماحول سره خپل خان بدلولو کښې پاتې راشي نو تباه او ورک شي څومره چې يو وجود وچت او ارفع وي دومره به هغه کښې دا استعداد زيات وي دا د علم حياتيات ډېر مشهور صداقتونه دي او زه ئې محض د دې دپاره ذکر کوم چې د دې صداقتونو د بقا سره او ځکه ادب کښې هم د بقائے بهترين د مسئلې سره تعلق دے. يو کتاب هم لکه د يو وجود په اول اول کښې محض په دې وجه کامیابېږي چې د خپل ماحول سره مطابقت لري. په بدلو الفاظو کښې به مونږ دا ووايو چې دا کتاب د هغه زړه راښکون په وجه کاميابېږي چې دغه کتاب کښې د هغو لُستونکيو دپاره وي د کومو دپاره چې دا ليکلے شوے وي. او د دې کتاب د فوري مقبوليت او کاميابۍ اندازه د هغه دلچسپي او زړه راښکون نه لګول پکار دي کوم چې دے پيدا کوي. يو کتاب چې ډېرو لُستونکيو له خوند ورکوي نو دا ځکه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه دَ عوامي ذوق مطابق وي. دَ هغه وخت دَ ذوق اظهار هم کوي او دَ هغه څيزونو متعلق وي چې عوام پرې فکر او بحث کوي او کتې مټ داسې وي چې عوام ئې لُستو ته نه صرف بالکل تيار وي بلکې خواهشمند ئې هم وي. خو دا هم کېدے شي چې فوري مقبوليت او کاميابي ورکونکے دا مطابقت محض هغو حالاتو سره مطابقت وي چې عارضي او مقامي حېثيت لري. که داسې وي نو چې دا چپه تېره شي او عوام په هغو څيزونو کښې چې دَ دوئ په ذکر او فکر غالب وو دلچسپي اخستل پرېږدي نو کتاب زوړ او متروک شي او بيا ئې څوک نه لولي. او ډېره اغلبه ده چې که بيا دَ دغه کتاب سره څوک څه کار هم لري نو هغه دا چې دوئ په هغه جوش و خروش حېراني ظاهروي کوم چې دوئ په اول کښې ښکاره کړے وه. هره فن پاره به چې محض دَ خپل وخت پېداوار وي. خامخا ژر وي که پس هم په دغه وجه ورکېږي خکه چې دا دَ کوم مذاق او طريقو نه روزنه مومي دَ هغو دَ ختمېدو نه پس چې دې کښې دا خوبي پاتې نه شي چې نوي مذاق او طريقو سره وچلېږي نو دا هم ختمه شي. په دې طريقه هم هغه وجه چې دې لره ئې مقبوليت ورکړے وه دَ دې دَ مرګ باعث وګرځي. او داسې ډېر کتابونه شته چې څه وخت ډېر مقبول وو خو ورپسې راتلونکې نسل هڅو پېژندل هم نه. ولې ښې داسې کتابونه هم شته لکه چې ما ئې مخکښې ذکر وکړو چې په هغو

کښې دا خوبي ده چې دَ طريقو، ذوق او تېر دې حده چې دَ تهذيبونو تبديلي هم دَ هغوي ژوند متاثره نه کړو او تر اوسه ژوندي دي دا ولې؟ دا خکه چې دغو کتابونو کښې دا استعداد وه چې زمونږ دَ اخلاقي او ذهني ژوند هر وخت بدلېدونکيو حالاتو سره خان بدل او برابر کړي. دېو کتابونو کښې دَ خپل عهد دپاره هم يو پيغام او معنیٰ وه او زمونږ دپاره هم پکښې پېغام شته. دا کتابونه به هم تر څه حده دَ خپل وخت پېداوار وو او څه خو پکښې يقيناً وو خو دَ دوئ دَ دې دائمي ژوند سبب دا نه دے چې دوئ دَ خپل وخت سره مطابقت لرلو بلکې سره دَ دې هم چې دَ خپل وخت پېداوار وو دا کتابونه ژوندي پاتې شول دَ دوئ دَ دې دائمي ژوند وجه دا ده چې هر څو که دوئ مقامي او عارضي دلچسپي لرلې بيا هم په دوئ کښې هغه عناصر موجود وو چې دَ دې مقامي او عارضي زړه راښکون دَ ختمېدو نه پس ئې هم دَ خوشحالولو او متاثره کولو قوت لرلو. او دلته دَ حياتياتي شهود او ادبي شهود تر مېنځه يو والے جزوي طور سره ختم شي خکه چې کوم ادب دَ طريقو او ذوق او دَ تهذيبونو دَ بدلېدو باوجود هم ژونده پاتې کېږي نو دَ هغې وجه دا نه وي چې دغه ادب خان دَ ژوند، فکر او وېنا نوؤ طريقو سره بدل کړي. بلکې دَ ابتدا نه هغه څيزونه چې انساني تجربې او فطرت کښې بنيادي حېثيت لري ده کښې شامل وي او ده ورسره خان برابر کړے وي. او داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ادب د زمان او مکان د قید نه وچت حالاتو سره د برابرېدو استعداد لري. دا یقیني خبره ده چې داسې ادب هغو خلقو پېدا کړے وه چې بغیر د یو څو کسو نه پکښې د هیچا هم راتلونکیو نسلونو ته یا د ژوند هغو څیزونو ته چې دائمي او مستقل وي فکر نه وه بلکې ټوله توجه ئې د خپلې زمانې اولس، حقیقتونو او مسائلو ته وه. ځکه د داسې ادب په جوړښت کښې اکثر عارضي او مقامي عناصر داخل شوي دي ولې د دې کتابونو یو خصوصیت دا دے چې دوئ کښې مقامي او عارضي مضامین هم په داسې بصیرت او استاذۍ تړلي شوي دي چې دوامي او افاقي حېثیت ئې اختیار کړے دے. د هیروډوټس په حقله وئیلے شي چې هغه کښې دا استاذي وه چې هغو څیزونو کښې ئې دلچسپي اخسته چې درویشتو سوؤ کالو پورې د خلقو دلچسپي پکښې قائمه وه. دا خبره صرف د تاریخ د دې بانې په حقله صحیح نه ده بلکې د هغو ټولو لیکونکیو په حقله رښتیا ده چې د دائمي ژوند کتابونه ئې لیکلي دي. ځکه چې د دوئ دا کتابونه نه د دې وجې نه د زمانې سره زاړه شو او نه ئې تنوع د کثرت استعمال په وجه ختم شو چې دوئ پکښې د هغو څیزونو بیان کړے وه، چې افاقي او دائمي طور سره زړه راښکون لري. دوئ د خپل بصیرت، پوهې او زور د اظهار دپاره هغه څیزونه منتخب کړي وو چې هغه هر وخت او هر ځائې کښې د

انساني ژوند مشترک بنیادونه دي لکه انساني تجربې اغراض، جذبې، کشمکش، خوشحالي او غم وغیره، کوم څیزونه چې عارضي وي، یعنې هغه څیزونه چې د ژوند بهرنی پیکر او د هغه زمانې او معاشرې حالاتو سره تعلق لري چې دے ترې پېدا شوے وي نو داسې څیزونه به په یو عظیم کتاب کښې هم مونږ دپاره هم هغسې زړه راښکون لري لکه چې هم دغه څیزونه په هره بله ادب پاره کښې زمونږ دپاره لري. خو ولې چې هرکله مونږ د دې عارضي څیزونو د لاندې ژور لاړ شو نو مونږ به په دې پوه شو چې د دې کتاب د غیر فاني ژوند وجه د ژوند ضروري او پائیدار څیزونو سره د چلېدو د استعداد قوت دے چې دا کتاب ئې لري. مونږ چې د ایوب علیه السلام کتاب، ډیوائن کامېډي، پیراډائز لاسټ، د هومر نظمونه او د شکسپیئر ډرامې لولو او دې ته ګورو چې بغیر د ژوند د ضروري او پائیدارو څیزونو نه زمونږ او د دوئ ترمېنځه څومره فاصله ده نو مونږ ته دا رامعلومه شي چې د دنیا په عظیم ادب کښې هغه کوم شے دے چې د وخت د تباه کونکیو اثراتو نه ئې دا ادب بچ ساتلے دے.

په ادب کښې د بقائے بهترین په دې مسئله د دې طویل بحث په رڼا کښې مونږ له پکار دي چې په دې پوه شو چې داسې ادب په یو لوئے مقدار کښې شته چې هغه د ذاتې رائې د حدودو نه بهر ګڼل پکار دي او چې عظمت

(c) ketabton.com: The Digital Library

ني منلې شوې دې.

دَ ادب دَ عظمت يعنې دَ ادب دَ پائيدارۍ او دوام دَ سوال خواب خو دَ وخت امتحان ته پرېښول پکار دي خو دَ هغه ادب په حقله به مونږ څه وايو چې لا دا امتحان به پرې نه وي تېر شوې. مونږ دا پېشګوئي نه شو کولې چې دَ وخت دَ امتحان نتيجه به څه وي او نه په يقين سره دا وېنا کولې شو چې دا کوم کتاب چې اوس ډېر مشهور دې که لکه دَ شکسپئير دَ ډرامو درې سوه کاله پرېښودې شي نو بيا به ئې څه حال وي. ولې دَ عارضي او دائمي دلچسپۍ تر مېنځه بېلتون خو ممکن دې او مونږ دَ وختي کاميابۍ او دَ هغه کاميابۍ چې دَ پائيدارۍ امکانات لري ترمېنځه فرق خو کولې شو. دا وېنا لږه ګرانه ده چې کوم څيز مونږ دپاره شديد زړه راښکون لري هغه به زمونږ دَ زمانې نه پس دا زړه راښکون بائلي. څکه چې نن مونږ ته کوم څيز ضروري ښکاري هغه به مونږ خامخا افاقي او دائمي ګڼو. نو له دې کبله مونږ دَ ماضي قريب دَ ادب او دَ خپل معاصر ادب په سلسله کښې بيا هغه خپلې رائې او دَ نقاد رهنمايي ته پاتې شو. ولې دا خبره ياد ساتل پکار دي چې داسې ادب چې هغه دَ هغه ژوند نه زرغونېږي چې مونږ ئې تېروؤ دَ ماضي دَ عظيم ترين ادب نه بالکل مختلف زړه راښکون لري. او دا زړه راښکون په څنو حېثيتونو کښې ډېر ژور او ډېر تېز وي. هغه کتابونه هم

چې محض عارضي حېثيت لري زمونږ توجه خان ته راکاږي خو هر څو که مونږ دَ خپلې زمانې ادب کښې دَ دلچسپۍ په اخستلو کښې په حقه يُو بيا هم زمونږ فرض دا پکار دي چې دَ دې خبرې بنيادي اهميت تسليم کړو چې مونږ له دَ نوې زمانې کتابونه دَ اضافي اقدارو په رڼا کښې لُستل پکار دي او زمونږ خواهش همېشه دپاره دا پکار دې چې تر څو ممکنه کېدې شي په اصلي او جعلي ادب کښې فرق وکړو.

او دلته زما دا خيال دې چې دَ کلاسيکي ادب علم مونږ ته ډېر لوئې عملي مدد راکولې شي. که چرې په دغه ادب کښې مونږ ادبي عظمت موندې او تسليم کړې وي او که چرې په دې وجه دا ادب يوه درجه او پايه لري نو پکار دي چې مونږ ئې دَ معيار په حېثيت استعمال کړو. دَ دې نه زما مقصد دا نه دې چې مونږ دې کلاسيکي ادب په هغه طريقه معيار وګرځوؤ په کومه سخته او دړشته طريقه چې دَ اوولسمې او اتلسمې صدۍ انګرېزي نقادانو يوناني او لاطيني کلاسيکي ادب معيار ګرځولو او نه زما مقصد دا دې چې مونږ دې دغه کلاسيکي ادب نه دَ قواعدو او قانونونو دَ راوېستلو کوشش وکړو. زه دا هم نه وايم چې مونږ دې دَ طبعزادۍ Originality او تجربو دَ مخالفت دپاره يا دَ دې دپاره چې دَ خپلې زمانې دَ ادب لارې متعينې کړو. دغه کلاسيکي ادب بې ځايه استعمال کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما دَ دې وېنا نه دا نتيجه راوکښل چې ګنې دَ ماضي عظيم ترين ادب دې دَ جديد او دَ مستقبل دَ ادب دپاره دَ نمونې په طور استعمال کړے شي. زما دَ هغو دلائلو روح سره سمون نه خوري چې ما په دې مقاله کښې پېش کړي دي. زما دا دعوىٰ ده چې رښتينے ادب هغه وي چې هغه دَ بل ادب نه، نه بلکې دَ ژوند نه پيدا شوے وي او دَ ساهو او دَ ژوندى ادب دپاره به يوه نمونه هم کافي نه شي. که يو خوا ته مونږ له دَ هم عصر ادب په حقله دَ عوامو او بې انصافو نقادانو په مبالغه آمېزو بيانونو تکيه نه دي کول پکار نو بل خوا مونږ له دا هم ګڼل نه دي پکار چې بس ادب کښې چې څه وو هغه وشو او زمونږ وخت او وطن کښې به بل ادبي پېغمبر نه پيدا کېږي او دَ کلاسيکي شهکارونو نه پس نور ادب پيدا کېدل ناممکن دي. زه چې دا وايم چې مونږ دا مستند شهکارونه معيار ګرځولے شو نو زما مقصد فقط او فقط دا دے چې څونکې دَ دې شهکارونو خوبي اوس يو حقيقت شوے دے او څکه چې دَ دوئ عظمت منلے شوے دے. مونږ دَ دوئ دَ تجزيې نه کم از کم هغه څيزونه راوکښلے شو چې دَ ادب دَ عظمت او ښکلا اجزا دي. او په دې طريقه حاصل شوے علم هم دَ دغه قسم دَ ادب دَ څېړلو دپاره په عملي طريقه استعمالولے شو. داسې مونږ به بيا هغه نکتې ته چې ذکر ئې تېر شو راورسو او هغه دا چې په يو نظم، ډرامه، يا

ناول دَ محاکمې کولو دپاره يا دَ دغو څيزونو اصلي خوبې کتلو دپاره دا ضروري ده چې سړے دې دَ دنيا دَ بهترينې شاعرۍ عظيمو ډرامو او ناولونو ژور علم لري. مونږ چې دا تقابلي مطالعه کوؤ نو دا هيڅ ضروري نه ده چې مونږ دې دَ دې دپاره څه رسمي طريقې اختيار کړو. زمونږ ټوله دلچسپي دَ تورو په ځائې په روح او مغز کښې پکار ده او مونږ دپاره دا کافي ده چې خان پرې پوه کړو چې دَ عظيم او ښه ادب سره زمونږ پېژندګلو به زمونږ دَ ښه او بد احساس تېزوي. دَ ميتهيو ارنلډ دَ شاعرۍ په سلسله کښې د محک نظريه Touch Stone. هغه نظريه چې دَ هغې ماتحت مونږ له دَ منتخبو شعرونو او جملو په ذريعه په ادب دَ وچتې فنکارانه خوبي موجودګي يا غېر موجودګي څېرل او هره شاعري دغه معيار ته مخامخ کول پکار دي که هر څو عجيبه عجيبه ښکاري ولې دَ دې لاندې چې کوم خيال دے هغه بالکل درست او نتيجه خېز دے دَ ښکلا دَ معيارونو او دَ قانونونو په حقله مجردې نظريې زمونږ ذوق او خوبيو سره بلدولے او زمونږ محاکمې دَ دغو خوبيو دَ محسوس کولو دپاره روزلے نه شي. بلکې دَ دې دپاره پکار دا ده چې مونږ تر څومره حده چې ممکنه وي او په څومره اخلاص چې ممکنه وي خان دَ دنيا دَ عظيم ادب سره بلد کړو.

څومره چې دَ ادب دَ څېړنې دا مسئله ګرانه ده، او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځومره سطحي طور سره چې مونږ پرې بحث کوؤ نو دَ لُستونکيو طمع به دا وی چې کم از کم اخر کښې خو به مونږ په څو مثبتو نتيجو ورسو.

يو فرانسيسی نقاد وئيلی دی چې دَ تنقيد رښتينے مقصد دا دے چې ادب دَ دې ظالمانه خيال نه ازاد کړی چې دَ ذوق په حقله هېڅ جګړه پېدا کېږی نه. دَ دې مقصد حصول ډېر ناممکن ښکاری. تنقيد سائنس کېدے نه شی مونږ دې نه دَ علم نباتات داسې قسم هيڅکله نه شو جوړولے چې دَ هغې تعلق انسانی تخليق سره وی. مونږ دَ ارنلډ غُندې څيزونه هغسې ليدل غواړو لکه څنګه چې وی خو دا تشې خبرې دی څيزونه لکه څنګه چې دی هغسې ليدل ناممکن دی. ځکه چې مونږ هر شے په خپل ذهن کښې وينو او ذهنونه او مزاجونه يو شان نه وی. مونږ به خامخا دا څيزونه دَ خپلو مزاجونو او کردارونو په ماحول کښې وينو. مونږ زيات نه زيات دا کولے شو چې دَ خپلو ذهنونو نه تعصبات لرې کړو او خپلې همدردی، رجحانات او ميلانات سمولے شو او بس. ادب دَ شخصيت نه پېدا کېږی او شخصيت باندې اثر اچوی او ډېرو موضوعاتو سره په مختلفو صورتونو کښې خپل تعلق څرګندوی. دَ ادب هېڅ مقصد دا دے چې همدردی پېدا کړی او جذبات او احساسات راولړزوی. په دې طريقه دَ ادب تعلق بدلېدونکيو عناصرو سره وی او ځکه دَ دې رد عمل کښې هم تنوع

پکار دے. مونږ دَ تنقيد نه انفرادی عناصر نه شو وکښلے او مونږ له پکار دی چې هغه فرقونه او اختلافونه قبول کړو چې په يو شهود دَ ډېرو ذهنونو دَ کار کولو په نتيجه کښې پېدا کېږی. دا بده خبره نه ده بلکې ښه ده ځکه چې په ادبې تنقيد کښې يو بې رنګه شان يو والے او هم اهنګی راتلل ممکن نه دی. ولې هر څو که دَ دې خبرې دَ اخری تجزيې په صورت کښې مونږ دَ ادبې تنقيد دپاره بيا خپل ذوق او محاکمې ته پاتې شُو خو دا يو ډېر لوئے حقيقت دے چې په دې طريقه مونږ دَ خپل ذوق روزنه او تربيت کولے شو او دَ فېصلې قوت دَ يو نظام لاندې راوستے شو. په دې طريقه مونږ دَ ادبی خيرنې دَ مسئلې په سلسله کښې کم از کم يو عملی اُصول بيامومو.

که مونږ دا خواهش لرو چې خپله ادبی مطالعه دَ محفوظ کېدو دپاره او ژوند کښې په کار راتللو دپاره استعمال کړو نو دغه عملی اُصول يقينی طور سره زمونږ رهنمائی کولے شی.

نُکتې

۱. ذاتی او انفرادی تنقيد
۲. دَ لينګ او اناتول فرانس نظريات
۳. د نقادانو اجماع

(c) ketabton.com: The Digital Library

دَ قلندر مومند ريسرچ سېل

لهٔ خوا چاپ شوي کتابونه

- رڼائي دَ قلندر مومند شعري مجموعه
- دَ تاريخ ژړا (تاريخ گوئي) دَ مشتاق مجروح يوسفزي
- ميزان دَ قلندر مومند مقالې
- تنقيد قلندر مومند

راروان کتابونه

- دَ قلندر مومند کليات
- دَ قلندر مومند خطونه
- دَ صاحبزاده فېضي شاعري
- دَ پښتو لغت
- پهٔ قلندر مومند دَ زبېر حسرت دَ پي ايچ ډي مقاله

Pukhto.Net پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دو

تنقید

Pukhto.Net
پښتو

ليك
وليم هنرى هډسن

ترجمه
قلندر مومند

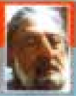

قلندر مومند
ريسرچ سيل

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library